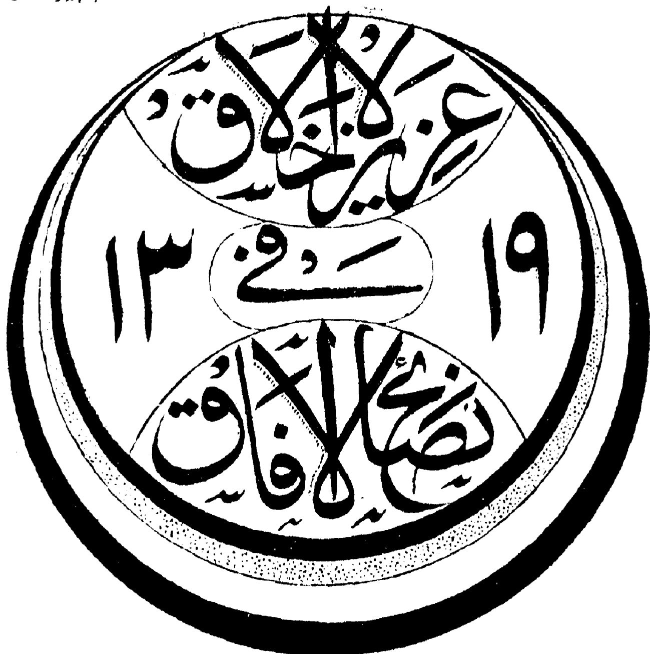
هٰذا بیانٌ للنّاس وهدًی وموعظةٌ للمتّقین

(پاره (۴) سوره آل عمران)

این واضح کردن است برای مردمان وراه نمودن وپند دادن برای پرهیزگاران

هرکه پسندد نامه ام از ابتدا تا انتها ؛ من بدل او را غلامم او بود خواجه ام

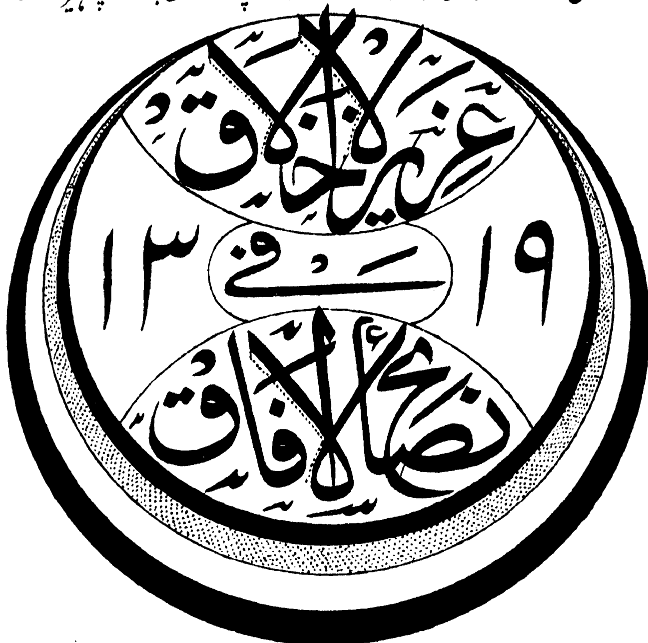
در مطبع سرکار عالی واقع بلده فرخنده بنیاد حیدرآباد دکن طبع شد

فہرست مضامین کتاب لاجواب عزیز الاخلاق فی نصائح الآفاق

هذا بیان للناس وهدی وموعظة للمتقین

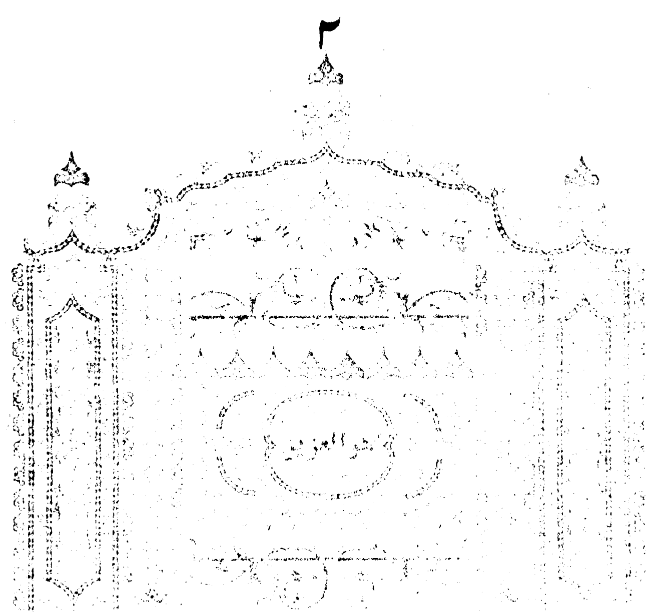
پارہ (۴) سورۃ (آل عمران)

این واضح کردن است برای مردمان و راه نمودن و پند دادن برائے پرہیزگاران

هر که بیند نامه ام از ابتدا تا انتها ؛ من بدل او را غلامم او بود خواجه مرا

دار الطبع سرکار عالی واقع بلدہ فرخندہ بنیاد حیدرآباد دکن طبع شد

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

مجموعهٔ حمد بجناب کریم

حمد و سپاس بی قیاس مر واجب الوجودی راکه بود و هست و خواهد بود مُظهر و مُبدع هر ممکن و موجود از کتم عدم بتماشا خانهٔ شهود. و وی یکیست پاک و منزه

نو پیدا کننده — پوشیدگی

از صفات نا سزا. و او را کس نزاد. و کس از وی نزاد. قُلۡ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ

بگو خدا یگانه است

اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۚ لَمۡ يَلِدۡ ۙ وَلَمۡ يُوۡلَدۡ ۙ وَلَمۡ يَكُنۡ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ۚ شان اوست

خدا بے نیاز است نزاد و نزاده شده. و نیست هیچ کس او را همسر

۴ پاره ۳۰ سوره اخلاص

۱ پاره (۲۵) سوره (شوری)

همه محتاج وی اند و او محتاج دیگرے نیست لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

نیست مانند او چیزے واوست شنوا بینا

۲ پاره (۱۶) سوره (طه)

واوست برانگیزندهٔ مُردها از قبور بروز نشور۔ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ

از زمین آفریدیم شمارا و در زمین باز در آریم شمارا

وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ واوست روزی دهندهٔ مخلوقات۔ از لطف وعنایات

واز زمین بیرون کشیم شمارا - بار دیگر -

۳ پاره (۱۲) سوره (هود)

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا ۚ حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ

و نیست هیچ جنبنده در زمین - مگر بر خداست روزی او - خدا ما را کافی است و بهتر

۴ پاره (۴) سوره (آل عمران)

الْوَكِيلُ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ٥ فَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ ۞ تَدُلُّ عَلَىٰ

کارساز - وخدا کارساز بس است پس در هر چیز برائے او نشانی است که دلالت کند

۵ پاره (۵) سوره (نساء)

أَنَّهُ وَاحِدٌ و درود نامعدود بر آن فرستاده که لولاك لما خلقت الافلاك

بر آنکه او یکتا است اگر نمی بودی ای حبیب من پیدا نمی کردم آسمانها را

۶ پاره (۲۲) سوره (احزاب)

در شان اوست. و بر آل او که طیبین وطاهرین اند۔ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ

جز این نیست که میخواهد خدا تا دور کند پاک پاکیزه

عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ۔ مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي

۷ حدیث مشکوة صفحه (۵۶۸)

از شما پلیدی را اے اهل بیت - وتا پاک کند شما را پاک کردنی مثل اهل بیت من

فِيكُمْ مَثَلُ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَلَكَ

در شما مثل کشتی نوح هر که سوار شد برو نجات یافت وکسیکه تخلف از آن نمود هلاک شد

۸ پاره (عم) سوره (لم یکن)

و بر یاران او که رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ

راضی شد الله از ایشان وراضی شدند ایشان از و - اصحاب من همچو ستارگان اند

۹ حدیث مشکوة صفحه (۵۵۴)

فَبِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ ٥ در منقبت آنها واقع شده

بهر که از ایشان اقتدا کنید راه یابید

امّا بعد این رساله ایست مستزاد تفصیل و تکمیل بر نصایح عزیزیه منطبعه
۹ ذیحجه سنه ۱۳۱۷ هجری که کمترین بی بضاعت و قلیل الاستطاعت بندهٔ ناچیز
مُعَرّا از شعور و تمیز محمد عبد العزیز عفا الله عنه و احسن الله احواله و عاقبته
آمین - حسب حوصلهٔ خود برای تدریس فرزندانِ خویش **احمد عبد الله**
و محمد عبد الرحمٰن سلمهما المنان تالیف و طبع نموده تا بخوبی
افادهٔ خویش مقبول عام گشته و مطلوب انام بوده است قبل از انطباعِ آن خواستم
که احدی از کتب فروشانِ اندیار - و یا مالک مطابع دیگر امصار بصرفِ ذاتی
طبع نماید و متمتع گردد - تا یکیک رساله نزد آنها فرستادم مغتنمی به نشد و
پروا گرفته شده بآن -
نه کسی از خواهشمندان بچشم افتاده که برغبتِ دلِ خود متحمل بارِ طبع شود - و به
اشاعتش مصداق هم خرما و هم ثواب گردد - ناچار خود متوکلاً علی الله
از صرفِ زرِ ذاتی صرف نظر نموده متعدد نسخه جات طبع و بخدمات امرا و

فقرا رستعارف بلاد و امصار تحفۃً ابلاغ داشتم۔ بمنت خدای را عزوجل کہ آن رسالہ منظور اہل بصر و مقبول ارباب خبر گشتہ (تا آنکہ اکثری تبرسیل نامجات تعریفیہ وشکریہ وبعضی بارسال تقاریظ و تواریخ متعددہ راقم الآثم را خیلے ممنون و مسرور ساختند۔ اما اندراج آن غیر ضروری دانستم) وبعض احباب معززین متعدد نسخہ جات باشترا بقیمت مقررۂ اصلی باطفال وطلبا مدارس جداگانہ کہ نادار وعدیم الاستطاعت بودند تقسیم کردند۔ وچون دیدم کہ بذریعہ پوست انگریزی وآصفی بسا درخواستہائے راغبین علی التوالی بطلب نسخہ جات بنامم میرسند لاجرم مکرات ومرات طبع کنانیدم۔ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ۝

ونیست توفیق من مگر بفضل خدا بر وے توکل کردم وبسوئے او رجوع میکنم

حکیم محمد ضیاء اللہ صاحب تحصیلدار سلطان آباد	حاجی صفدر حسین صاحب مہتمم تعمیرات گلبرگہ	مولوی اکرام الدین خان صاحب اول تعلقدار پربھنی	عبد القادر صاحب طاہر دوم تعلقدار بھونگیر
محمد ہدایت علی صاحب مددگار معتمد افواج سرکار عالی	مرزا غلام مصطفے بیگ صاحب ناظم نظم جمعیت سرکار عالی	مولوی امیر محمد خان صاحب صدر تعلقدار پائیگاہ علاقہ سرکار الامراء بہادر	محمد عبد القادر صاحب چیدہ تحصیلدار پائیگاہ
نواب رحمن یار جنگ بہادر ناظم دفتر ملکی سرکار عالی	سید حسن علی صاحب طلسمی تعلقدار علاقہ زیر عدالت امور عامہ	مرزا اکرام علی صاحب مددگار معتمد عدالت کوتوالی و علاقہ پیشکاری	میر تہنیت علی صاحب مہتمم کوتوالی اورنگ آباد

زبانی ندارم که از عهدهٔ منت وشکر خدایتعالی بدر آیم۔ ہر کہ آن رسالہ را دید بدل پسندید

بلکہ ہمچو کاغذ زر میبرد۔ احسان خالق المنان کہ از ہندو تا مسلمان و از پیر تا جوان بچشم وقعت

برین نگاہے می اندازد۔ و برغبت دل خریدارش میشود۔ لہذا حسب فرمایش

بعض احباب مودت انتساب بر مطالب مولفہٗ اولی نظر ثانی کردم در تقدیم و تاخیرش

فکر بکار بردم۔ و دیگر چند نصایح ضروریہ را استزاد کردم و بلحاظ سنہ

(عزیز الاخلاق فی نصایح الآفاق) نام نہادم۔ ونیز نامۂ مبارک رسول مقبول
۱۳ھ ۱۹

علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و السلام کہ مبنی بر دعوت اسلام و توحید رب انام است

و بنام پادشاہ مصر صادر گشتہ مع ترجمہ اش تبرکاً شریک بدانمودم۔ تا بخوانند

و عمل نمایند۔ بمقتضائے بشریت و فحوائے الانسان مرکب من الخطاء والنسیان
انسان مرکب است از خطا و فراموشی

اگر غلطی درین مجموعہ ببینید التماس اصلاح میدارم و بس۔ واللہ الموفق بالخیرۃ

دہندۂ توفیق خیر خدایتعالی است
ایعزیز اسعدک اللہ تعالیٰ فی الدارین بدانکہ بر بندۂ عاقل
در ہر دو جہان خدایتعالی ترا سعادت مند کناد۔

دیباچہ

و بالغ فرض است شناختن خدائے عزوجل۔ بعده دانستن احکام و ارکان مسلمانی

العزیز بر توحید[۱] خالقِ دنیا و ما فیها ثابت قدم باش که خدایتعالی

می نبخشد آنرا که شرک کند بدو۔ و می بخشد سوای این هر آنرا که خواهد۔ وَاِلٰهُكُمْ[۲] اِلٰهٌ

و معبود شما خدا

وَّاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ۔ اَللّٰهُ[۳] لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ

یگانه است۔ نیست هیچ معبود بجز وے بخشاینده مهربان۔ خدا نیست هیچ معبود مگر زنده تدبیر عالم کننده است

اِنَّ اللّٰهَ[۴] لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ

هر آئینه خدا نمی آمرزد او را که شریک مقرر کرده شود۔ و می آمرزد غیر آن هر که را خواهد۔ و هر که شریک

بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيْمًا ۔ اِنَّمَا اللّٰهُ[۵] اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۔ فَلَا تَدْعُ[۶] مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا

خدا مقرر کند هر آئینه افترا کرده است گناه بزرگ۔ جز این نیست که خدا معبود یگانه است۔ پس مخوان با خدا معبود

اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ الْمُعَذَّبِيْنَ ۚ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ۙ وَلَا تَدْعُ[۷] مَعَ اللّٰهِ

دیگر را آنگاه باشی از عذاب کردگان۔ و بیم کن خویشان نزدیک ترین خود را۔ و مخوان با خدا

اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۔ سُبْحٰنَ[۸] اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۔ وَهُوَ[۹] اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ

معبود دیگر را نیست هیچ معبود بحق غیر او۔ پاکی خدا راست و بلند ترست از آنکه شریک می آرند۔ و اوست خدا نیست هیچ معبود

اِلَّا هُوَ ۗ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ ۖ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝

بحق غیر او او راست ستایش در دنیا و آخرت و او راست فرمانبروائی و بسوی او باز گردانیده شوید۔

لَا تُشْرِكْ[۱۰] بِاللّٰهِ ۗ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ۝ اِنَّ اِلٰهَكُمْ[۱۱] لَوَاحِدٌ ۝ رَبُّ السَّمٰوٰتِ

شریک مقرر مکن با خدا هر آئینه شرک ستمی است بزرگ۔ هر آئینه معبود شما یکی است۔ او پروردگار آسمانها

وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۝ رَبُّ[۱۲] السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا

و زمین است۔ و آنچه در میان اینهاست و او پروردگار مشرقهاست۔ پروردگار آسمان ها و زمین و آنچه

[۱] حدیث شریف صفحه (۱۵)
[۲] پاره (۲) سوره بقر
[۳] پاره (۳) سوره آل عمران
[۴] پاره (۵) سوره النساء
[۵] پاره (۶) سوره النساء
[۶] پاره (۱۹) سوره الشعراء
[۷] ایضاً
[۸] پاره (۲۰) سوره قصص
[۹] ایضاً
[۱۰] پاره (۲۱) سوره لقمن
[۱۱] پاره (۲۳) سوره الصافات
[۱۲] ایضاً

بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۝ سورهٔ زخرف پاره (۲۵) ع

میان اینهاست غالب آمرزگار۔ و اوست آنکه در آسمان فرمان رواست و در زمین فرمان روا

وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۝ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۝ سورهٔ مزمل پاره (۲۹) ع

و اوست باحکمت دانا۔ پروردگار مشرق و مغرب است نیست هیچ معبود مگر او۔ پس کارگیر او را

و در عبادتش کسی را شریک مگردان وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ۝ سورهٔ کهف پاره (۱۶) ع

و شریک نیارد در عبادت پروردگار خویش هیچکس را۔

العزیز این نامه ایست که برسم دعوت الی الهدایت از جانب

ختمی مآب خلاصهٔ موجودات علیه و آله افضل التسلیمات و التحیات بمُهر

بسوی پادشاه مصر مسمی مقوقس هفت سال از هجرت گزشته بصحابیت

حاطب بن ابی بلتعه و عمر بن سلمه مرسل بود۔ در سفر قوم قبطیان۔ در بعض

از نواحی فرانس از نزد رهبان قبطی بلدهٔ اجمم که از بلاد ارض مصر است

در ۱۲۷۵ھ هجری نبوی بعهد حکمرانی عبدالمجید خان سلطان عثمانی یافت و

بدست شد۔ وگفت این را ودیعت نمایند در اشیائیکه از آثار نبویہ است

ترجمہ نقل خطِ کوفی

(سطر اول) بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ من جانب محمد بن عبداللہ

(سطر دوم) و رسولِ او بمقوقس ۔ بزرگِ قبطیان سلام ۔

(سطر سوم) بر ہر کہ برین ہدایت اتباع کرد ۔ بعد ازاین تحقیق کہ من ۔

(سطر چہارم) بدعوتِ اسلام ترا میخوانم ۔ اجابت کن ۔

(سطر پنجم) سلامتی یابی ۔ خدا تعالی ثواب دوچند میدہد ۔

(سطر ششم) اگر نافرمانی کنی تو آن میرسد کہ بقوم قبطیان رسید ۔

(سطر ہفتم) اے اہلِ کتاب بیائید بسوئے کلمہ کہ ۔

(سطر ہشتم) مابین ما و شما مسلّم میباشد و آن اینکہ عبادت نکنیم ما ۔ مگر خدا یرا ۔

(سطر نہم) و شریک نکنیم با او ہیچ شی را ۔ و نہ مقرر کنیم بعضی از ما ۔

(سطر دہم) بعضے را معبود آن غیر از خدا ۔

(سطر یازدہم) اگر برمیگردید پس بگوئید گواہ باشید بتحقیق کہ ما مسلمانیم ۔

ایا تو میدانی که حکامِ عدالت بلا اعتبارِ قوم بر شهادتِ دو گواه مقدمات

یکسوئی نمایند۔ درآن حالیکه یک لک و چندین هزار پیغمبر و اولوالعزم علیہم السلام بزمانِ مختلف علی التواتر

و التوالی شهادت و گواهی داده اند که خدایتعالی یکیست وحدہٗ لاشریک لہٗ منزه

او یکیست شریک او چیزی نیست

و بی عیب است۔ زنده و دانا و توانا است۔ همیشه باشد ابتدا و انتهایش ندارد۔ و از هر نقص

و زوال پاک است مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ۔ و مستحق پرستش بجز ذات یگانهٔ او دیگری

چنانکه باید شناخت نشناختیم ترا۔

نیست۔ پس درین امر شک آوردن خود را در ورطهٔ هلاکت انداختن است۔ هُوَ الْاَوَّلُ

اوست نخستین همه

وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ج وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۞ **العزیز** خالق را

و اوست آخرین همه و اوست آشکار و اوست پنهان۔ و او بهمه چیز دانا است۔

جز نامی که در شرع شریف آمده نتوان خواند مگر به ترجمهٔ همچو خدا و پروردگار وغیره که از عربی بفارسی

ترجمهٔ الله و رب است۔ و بحکمِ عقل بر وی نامی نتوان نهاد و هر وقتیکه نامِ خدایتعالی میشنوی جل جلالهٗ بگو۔ هر که

نامِ پاکِ خدای جلشانه را تعظیم کند۔ آن بنده را خدایتعالی میانِ خلق عزیز میگرداند۔ **العزیز** خدایتعالی بر پیغمبران

علیہم السلام که فرستاده همه حق اند از نوعِ بشر بشر اند نه همچو بشر بلکه یاقوت اند در میانِ حجر۔ بشارت دهندگان

(پاره ۲۷ سورهٔ حدید)

از ثواب۔ وتهدید کنندگان از عذاب و بیان کنندگان ما را آنچه محتاج میشویم بدان از امور دنیا و دین

۵ اَنْتَ الَّذِیْ خَلَقْتَ وَهَیَّاتَ مَلِیْکًا اَسْبَابَ عَیْشِنَا بِمَقَادِیْرِ وَالسُّنَنِ

تو آنی که آفریدی۔ ومهیا کردی از روے کرم اسباب عیش ما را باندازها وطلوبها

وتائید کرد ایشان را با معجزات باهره۔ وپیغمبران از عیوب روحانی وجسمانی پاک اند۔ ومعزول نشوند

وبر تعیین تعداد ایشان نباید استاد۔ اول پیغمبران جدّ اعلای ما حضرت آدم صفی الله۔ وآخر

ایشان پیغمبر ما محمد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین

و وی پیغمبر تمام عالم است۔ چون نام مبارک محمد رسول الله شنوی صلی الله علیه وآله وسلم

بگو۔ ودر اکثر اوقات درود شریف بفرست بر پیغمبر ما صلی الله علیه وآله وسلم۔

مَنْ صَلّٰی عَلَیَّ وَاحِدَةً صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ عَشْرًا۔ اِنَّ اللهَ وَمَلٰٓئِکَتَهٗ یُصَلُّوْنَ

هر که بر من یکمرتبه درود فرستد خدا تعالی بر وده مرتبه رحمت نازل فرماید۔ هر آئینه خدا وفرشتگان او درود میفرستند

عَلَی النَّبِیِّ ۚ یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا ۔ اللهم صل علی

بر پیغامبر۔ اے مسلمانان درود فرستید بروے وسلام گوئید سلام گفتنی۔ خداوندا رحمت کامله نازل فرما

سیدنا محمد وعلی آل سیدنا محمد وبارک وسلم ۹ و از شرک و بدعت حذر کن

بر سردار ما محمد وبر آل او وبرکت ده وسلام برسان۔

وبر استقامت بدین ثابت قدم باش الاستقامة فوق الکرامة۔

استقامت بر کرامت بهتر است۔

تا آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام از تو خوشنود باشند۔ مبادا بلغزی از اسلام دور فتی

(نعوذ باللہ منہا) شفاعت شافع روز محشر بہ تو نمیرسد صلی اللہ علیہ وسلم یٰاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اَطِیْعُوا اللّٰہَ

از و پناہ خدا می خواہیم۔ اے مسلمانان فرمان برید خدا را

وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْا اَعْمَالَکُمْ ۖ وَمَا اٰتٰکُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْہُ وَمَا نَھٰکُمْ عَنْہُ

و فرمان برید پیغامبر را۔ و باطل مکنید عملہای خود را و ہرچہ بدہد شمارا پیغامبر بگیرید آنرا۔ و ہرچہ منع کند شمارا

فَانْتَھُوْا وَاتَّقُوا اللّٰہَ ۖ ابی حکم شرع آب خوردن خطا است ؞

از آن باز ایستید و بترسید از خدا۔

وگر خون بہ فتوی بریزے رواست۔ **ایعزیز** ایمان راست پنداشتن

لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ بدل و اقرار کردن بزبان است۔ و نیز عمل بارکان

بجز خدا تعالیٰ لائق پرستش چیزی نیست محمد رسول خدا است

اگرچہ عمل بارکان جزو ایمان نیست اما بی آن شخصیت حسن ایمانی عریان است

کہ بآن نظر کردن نتوان عَنْ وَھْبِ بْنِ مُنَبِّہٍ قِیْلَ لَہٗ اَلَیْسَ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ
بے لباس

مرویست از وہب بن منبہ کہ گفتہ شد او را کہ آیا نیست لا الہ الا اللہ۔

مِفْتَاحُ الْجَنَّۃِ قَالَ بَلٰی وَلٰکِنْ لَیْسَ مِفْتَاحٌ اِلَّا لَہٗ اَسْنَانٌ۔ ایمان زیادہ میشود و کم

کلید جنت گفتہ آرے ولیکن نیست کلید مگر آنکہ او را دندانہا می باشد۔

آنچہ در حدیث وارد است کہ الایمان یزید و ینقص مراد از کمی و بیشی انحطاط و ازدیاد تاثیر

در قلب است باختیار حسنات و ارتکاب سیئات مثل آنکہ گوئی کہ طعام خفیف است یا ثقیل

پارہ ۲۶ سورۂ محمد ع ۴
پارہ ۲۸ سورۂ حشر ع ۱

حدیث مشکوٰۃ صفحہ ۱۳

گرامی

ع پاره (۹) سوره انفال

گرانی وسبکی اعتباری است نه حقیقی پس ثواب آن بطاعت زیاده میگردد - و

معصیت ناقص می ماند همچنین آیه وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيٰتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلٰى

ع پاره (۲۶) سوره فتح

وچون خوانده شود برایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر

رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝ وکریمه لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّعَ إِيمَانِهِمْ - عبارت از خوف

پروردگار خویش توکل می کنند - تا زیاده شوند از روی ایمان با ایمان سابق ایشان -

وخشیت واخلاص ومحبت است که در تصاعد وترقی باشد وبخوف ورجا از منهی عنه

بالا روی

باز ماند وبمامور به پردازد تا از نکال وعذاب باز رهد وباجر وثواب فایز گردد - باید که

بنده هر عمل که کند خالص باشد ودر قول - وفعل - دل - وجوارح - خود را موافق دارد - وحرکات

وسکنات او از برای حضرت بے نیاز باشد - نه همچو منافقان که بزبان اقرار کردند ودر دل

ع پاره (۳) سوره آل عمران

انکار نمودند حقتعالی بضمایر ایشان داناتر است - وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ وَاللّٰهُ

ع پاره (۲۲) سوره احزاب

وخدا داناست - بانچه در سینه هاست - وخدا

يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ - ایمان اسلام هر دو یکیست - إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ -

ع پاره (۳) سوره آل عمران

میداند انچه در دلهائے شماست - هر آئینه دین معتبر نزدیک خدا اسلام است

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِينَ ۝

ع ایضاً

وهر که طلب کند ورای اسلام دین دیگر را پس هرگز قبول کرده نخواهد شد از او ودر آخرت - از زیان کاران است

واگر فرقی است فرق اعتباری که ایمان متعلق باعتقاد است واسلام متعلق بانقیاد

فرمان بری

وبکلمۂ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ۔ بتدریج مداومت نمائی۔ کہ افضل الذکر آمدہ تا ایمان
بجز خدا تعالیٰ لایق پرستش چیزی نیست محمد رسول خدا است۔
تو کامل شود۔ ودولت صفا یابد۔ وحرف لا بشکل مقراض از برای چیست؟ جہت
قطع نمودن محبت ماسوا اللہ تعالیٰ است **العزیز** امر معروف ونہی منکر فرض دان۔
امر معروف اینکہ شرع شریف بدان امر کردہ۔ ونہی منکر آنکہ شرع از وی باز داشتہ
وعقل را در آن دخلے نہ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ
وبفرمایند بکار پسندیدہ ومنع کنند از ناپسندیدہ۔ وہمین گروہ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۞ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ۞
رستگاران اند۔ وبفرمایند بکار پسندیدہ ومنع کنند از کار ناپسندیدہ۔ وخدای راست نہایت ہمہ کارہا۔
العزیز شجر وحجر وطیور حتیٰ کہ حشرات الارض ہمہ مخلوق از ذکر خالق خود غافل نیستند
ع بذکرش ہر چہ بینی در خروش است وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ ۞
ونیست ہیچ شئے مگر آنکہ تسبیح میکند بحمد او۔
ہر گیاہی کہ از زمین روید ؎ وحدہ لا شریک لہ گوید۔ تو نیز بیاد خدا تعالیٰ مشغول باش
کہ بے ذکر خدا تعالیٰ دل بندہ تاریک میگردد۔ ہرگاہ جماعتی مردم کہ ذکر خدا تعالیٰ میکنند
گروہی از فرشتگان با رحمت الٰہی تعالیٰ شانہ بروی محاصرہ میکنند۔ وخداوند عالم ذکرش در آن

مشکوٰۃ صفحہ (۴۳۶)
پارہ (۴) سورۂ آل عمران
پارہ (۱۷) سورۂ حج
پارہ (۱۵) سورۂ بنی اسرائیل
ترمذی مشکوٰۃ صفحہ (۱۹۹)
صحیح مسلم صفحہ (۳۴۶)

جماعت فرشتگان میکند که نزد رب العلمین است چنانکه فرمود فَاذْكُرُونِي

(پاره (۲) سوره (بقره))

أَذْكُرْكُمْ ۝ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۝ وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا

پس یاد کنید مرا تا یاد کنم شمارا۔ پس یاد کنید خدا را همچو یاد کردن شما پدران خویش را بلکه زیاده تر یاد کردن۔ یاد کن پروردگار خود را بسیار

(پاره (۴) سوره (آل عمران))

وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ۝ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ أَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

وتسبیح بگو به شام و صبح۔ و هر آئینه ذکر خدا بزرگ تر است و خدا میداند آنچه میکنند۔

(ایضاً)

وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ۝

ومردان یادکنندهٔ خدا را به بسیاری وزنان یادکننده۔ مهیا کرده است خدایتعالی برای ایشان آمرزش ومزدی بزرگ۔

(پاره (۲۱) سوره (عنکبوت))

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۝ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝ هُوَ الَّذِي

ای مسلمانان یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار۔ و به پاکی بخوانید او را صبح و شام۔ اوست آنکه

(پاره (۲۲) سوره (احزاب))

يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۝ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ

رحمت میفرستد بر شما و دعائے رحمت میکنند بر شما فرشتگان او تا براورد شمارا از تاریکیها بسوی روشنی۔ و هست خدا به مسلمانان

(ایضاً)

رَحِيمًا ۝ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

مهربان۔ دعائے خیر ایشان روزیکه ملاقات کنند بخدا اسلام است۔ وآماده کرده است برای ایشان مزد نیک۔ ای

(پاره (۲۸) سوره (منافقون))

آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ

مسلمانان مشغول نگرداند شمارا اموال شما۔ و فرزندان شما از یاد کردن خدا۔ و هرکه بکند این کار

فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۝ زیاد غیر میگردد بدل یاد خدا کمتر

پس آن جماعه ایشانند زیانکاران

چو پرشد خانه میباشد بصد خانه جا کمتر ۝ برگ درختان سبز در نظر هوشیار

هر ورقی دفتری است معرفت کردگار الغرض انسان را چه جائے تکبر است

کہ اول او نطفۂ ذلیل است از شکم تا بکنار آمدہ از رہِ بول دو بار آمدہ و آخر او میت متعفن

وخود حمال نجاستین۔ و تکبر مکن کہ تکبر سزاوار صفت قادر قدیراست ﷺ

مراو را رسد کبریائی و منی کہ ملکش قدیم است و ذاتش غنی شیطان تکبر کرد خوار و ذلیل شد

تکبر عزازیل را خوار کرد بزندان لعنت گرفتار کرد وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ

و مرو در زمین

مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ۝ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ

خرامان ہر آئینہ تو نخواہی شکافت زمین را و نرسی بہ کوہ ہا در درازی۔ ہمہ این خصلت ہا ہست

سَيِّئُهُ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ۝ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا

بدفعلی آن۔ نزدیک پروردگار تو ناپسندیدہ۔ و متاب خسارۂ خود را از طرف مردمان یعنے متکبرد راہ مرو در زمین خرامان

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۝ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ

ہر آئینہ خدا دوست نمی دارد ہر نازندہ خود ستائندہ را۔ و میانہ روی کن در رفتار خود و فرود آر آواز خود را

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ۝ وغیرہ

ہر آئینہ آنانکہ تکبر میکنند از عبادت من داخل خواہند شد بدوزخ خوار شدہ

مباش کہ من ولدِ فلانم کہ فردائے قیامت از عملِ نیک پرسند نہ از نسب ﷺ

المنۃ للہ کہ نیازم بہ نسب نیست انیک بہ شہادت طلبم لوح و قلم را

بندۂ عشق شدی ترکِ نسب کن جامی کہ درین راہ فلان ابن فلان چیزے نہ

٢ (پاره ٢٦) سوره حجرات

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۝ البته سادات را تعظیم کن

هر آینه گرامی ترین شما نزدیک خدا پرهیزگار ترین شماست - هر آینه خدا دانا خبردار است -

اگرچه فاسق باشند ۝ اولادِ نبی که نیست بهتر زاولادِ نبی ٭ چون آیهٔ منسوخ کلام الله است

ایعزیز فکرِ صد سال میکند بنده ٭ موت بر دوشش میکند خنده بهی مینی که در چندین هزار

٣ (پاره ٢٨) سوره حشر

مقابر و مزار خفته اند پیر و جوان و اطفال شیرخوار - فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ۝ همه سعی ها

پس عبرت گیرید اے خداوندان دیدها -

٤ (پاره ٤) سوره آل عمران

کردند - و نعمتها خوردند - ناگاه شربتِ اجل چشیدند و حسرتها بردند كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۝ و از موت

هر نفسی چشنده موت است -

٥ (پاره ٢٨) سوره تغابن

بندیشش - در عمل کوش و زادِ آخرة بر دار پیش - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ

اے مسلمانان - هر آئینه بعض از داج شما

وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۝ بدنیا دل نه بندد هر که مرد است

و بعض اولاد شما دشمنان اند در حق شما پس بترسید از ایشان

که دنیا سر بسر اندوه و درد است ٭ بر و باری بگورستان نظر کن ٭ که دنیا شیر مردان را چه کرد است

غافل ز احتیاط نفس یک نفس مباش ٭ شاید همین نفس نفسِ واپسین بود ٭ تا کی طلبی نعمت دنیا

و حشم را ٭ از دل چه فراموش کنی خوف عدم را ٭ هر کس که دلش پاک شد از کلفتِ دنیا

بیند به عیان در همه جا - نورِ قدم را ٭ این دولت و این نعمت و این حشمت و شوکت ٭ مانند به یکجا لکه و برق و حجر را

ناحق چه خوری مالِ یتیمان و غریبان ❊ مملو مکن از آتشِ سوزنده شکم را ❊ غمگین مشو از سختیِ ایام که باشد

شادیِ فراوان پسِ هر رنج و الم را ❊ گر عقل رسا داری و گر دیدهٔ بینا ❊ از بیمِ گنه خشک مکن دیدهٔ نم را

حدیث
اَلدُّنْیَا جِیْفَةٌ وَطَالِبُهَا کِلَابٌ ۝ اَیْنَمَا تَکُوْنُوْا یُدْرِکْکُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ کُنْتُمْ فِیْ بُرُوْجٍ مُّشَیَّدَةٍ ۝

دنیا مردار است و طالب آن سگان۔ هر جا که باشید دریابد شما را مرگ و اگرچه باشند در محلهائے محکم۔

فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا یَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا یَسْتَقْدِمُوْنَ ۝ و آدمی برامر گستی بقا و امی

پس چون برسد آن وقت مقرر ایشان باز نمانند ساعتی و نه پیش روند۔

با وستِ تعالیٰ شانه ﻫ درین حدیقه بهار و خزان هم آغوش است ❊ زمانه جام بدست و جنازه بر دوش است

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ۝ كُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ ۝ وَّیَبْقٰی وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ۝

هر چیز هلاک شونده است مگر روی او۔ هر که هست بر زمین فانی شود۔ و باقی ماند روئے پروردگار تو خداوند بزرگی و انعام

ﻫ وقت آنست که زین دار فنا در گذریم ❊ کاروان گشت روان ما سرِ راهِ سفریم ❊ توشهٔ راه نداریم و تهی دستانیم

سفرِ دور و دراز است چسان راه سپریم ❊ جمع کردیم بسے گو سر و سامان لیکن ❊ جز کفن پاره دگر هیچ نه همراه بریم

پادشاها تو کریمی و رحیمی و غفور ❊ دستِ ما گیر که درمانده و بے بال و پریم ❊ عاقبت خیر مگردان بطفیلِ احمد

بر عطای تو و بر لطفِ نبی می نگریم ❊ و حسرتا دنیا رو در وزه عجب ناپایدار و عجب مکان است

که در دام او چه پیر و چه نوجوان بلکه طفل شیرخوار هم گرفتار است وائے در یغا را عجب

بے رحم و بے وفا است کہ باکسی از چشم ترحم نہ نگریست۔ و دنیا سرائے

ترک است۔ این راہِ خطرناک طے نمودن و بہ وحشت خانۂ لحد خفتن مسلّم پس درین دنیائے

فانی و برین تسلیل زندگانی دل منہ۔ و ہرگز بر آن اعتماد مکن۔ و باد راکِ احوالِ اعمالِ

۴۷ پارہ ۱۰، ۱۱ سورۂ توبہ

مذمومۂ خود بسیار باید گریست و خندہ کم۔ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَّلْيَبْكُوا كَثِيرًا ۵

پس باید کہ بخندند اندکے و بگریند بسیارے

حجتِ زندہ دلی دیدۂ گریان باشد ٭ شاہدِ مردگیٔ دل لبِ خندان باشد ۵

تا نہ گرید طفل کے جوشد لبن ٭ تا نگرید ابر کے خندد چمن

شیر

و ترا جہتِ خورونوش و سیر و بازی و عیاشی و تحصیلداری و تعلقداری نیافریدہ اند

۴۸ پارہ ۲۷ سورۂ ذاریات

مگر بنا بر عبادت (نمیخواہم تعلقدار باشم ٭ اگر باشم بکار یار باشم) وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

دنیا فریدہ ایم جن و انس را مگر برای آنکہ پرستند مرا۔

۵ خوردن برائے زیستن و ذکر کردن است ٭ تو معتقد کہ زیستن از بہرِ خوردن است عی

تا چند بفکرِ دل خراشِ دنیا ٭ سرمایۂ حسرت انتعاشِ دنیا ٭ از دست مدہ شرافتِ اشرفِ خلق

اوّل تو مگرد در تلاشِ دنیا ٭ گر طالبِ دنیائی رنجور شوی ٭ در طالبِ عقبائی مزدور شوی

یائے خطاب   رباعی   یائے خطاب

زین ہر دو چو بگذری و مولیٰ جوئی ٭ سر تا بہ قدم نور شوی نور شوی۔ نُوْرٌ عَلٰی نُوْرٍ
روشنی افزوده بر روشنی

یَهْدِی اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ یَّشَآءُ ؕ ۵ از وجود و از عدم گر بگذری
راہ نماید خدایتعالی بنور معرفت خود ہر کرا می خواہد۔

از حیاتِ جاودانی برخوری ۵ و آسایشِ تن مخواہ کہ دنیا جائے آسایش نیست ۔بلکہ

جای آزمایش ست اَلَّذِیْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَیٰوةَ لِیَبْلُوَکُمْ اَیُّکُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ
آنکہ آفرید مرگ و زیست را براے انیکہ بیازماید از شما کیست نیکو کار۔

اَلدُّنْیَا مَزْرَعَةُ الْاٰخِرَةِ دریں دنیا آنچہ خواہی کشت ثمرۂ آن در آن عالم
دنیا مزرعۂ آخرت است۔

خواہی یافت ۵ گندم از گندم بروید جو زجو ٭ از مکافاتِ عمل غافل مشو۔

حُبُّ الدُّنْیَا رَأْسُ کُلِّ خَطِیْئَةٍ دنیاء دو روزہ گذشتنی و گذاشتنی است ۵
محبت دنیا سر ہمہ خطاہا است۔

کرا جاودان ماندن امید نیست ٭ کسی را نہ بینی کہ جاوید زیست ۔ خردمندی آنست

کہ غفلت بگذاری۔ و دل از دنیا برداری زادِ عقبیٰ حاصل کنی۔ اَلدُّنْیَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ
دنیا قیدخانہ مومن۔

وَجَنَّةُ الْکَافِرِ ؕ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْیَا قَلِیْلٌ ۚ وَالْاٰخِرَةُ خَیْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰی ؕ
وجنت کافر است ۔ بگو بہرہ مندی دنیا اندک است۔ وآخرت بہتر است کسی راکہ پرہیزگاری کند

اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِیْنَةُ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا ۚ وَالْبٰقِیٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَیْرٌ
مال و فرزندان آرایش زندگانی دنیا است ۔ وحسنات پاینده بہتر اند نزدیک

عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا ۔ دنیا و آخرت بہم جمع نمی شوند۔

پروردگار تو از جہت ثواب خوب تر انداز جہت امید داشتن۔

حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ ۝

جنت بذیل تکالیف مخفی است و دوزخ بذیل شہوات است۔

آوردہ اند کہ مزبلۂ در راہ واقع شدہ بود تا مترددین عند المرور از آن بضبطِ نفس

ونفس پرو اختندے و برائے اینکہ متاذی بہ عفونت نشوند دستمال بہ مشامِ خود ہا کشیدہ

سبک بدر تاختندی۔ قضا را صاحب دلے روشن ضمیر را در آنجا گذر افتادہ فرمود کہ یَا اَیُّهَا النَّاس

فضلۂ راہ افتادہ را از زبانِ حالش بیانی است کہ خالقِ عالم او را اوّلاً غذائے لطیف و

پاکیزہ پیدا نمودہ۔ تا آنکہ او در شکمِ مخلوق فرو رفت و تحلیل گشت آخر از بدبوئی ازان

تنفر پیدا شدہ نوبت باکراہ رسید۔ درین صورت خواستگارِ انصاف است کہ

درمیانِ ما و شما باعثِ این نفرت کیست۔ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ۝

ہر آئینہ درین مقدمہ پندے ہست خداوندان چشم را

و باندوختنِ مال و متاعِ دنیا حریص مباش کہ بعدِ مرگِ تو مَالُكَ مَقْسُوْمٌ وَّعَلَيْكَ الْحِسَابُ

مال تو تقسیم می شود و حساب آن بر ذمہ تو باشد

وَحَلَالُهَا حِسَابٌ وَّحَرَامُهَا عَذَابٌ۔ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۝

و حساب مال حلال و عذاب مال حرام بذمہ است۔ و خدا زود کنندۂ حساب است۔

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ۝

و در میان نهیم ترازوئے عدل را روز قیامت پس ستم کرده نشود بر هیچکس هیچ ستمے

وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ۝

و اگر باشد عمل هم سنگ دانه سپندان حاضر کنیم آنرا - و ما حساب کننده بسیم۔

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۝

پس هر که کرده باشد هم سنگ یکذره عمل نیک به بیند آنرا - و هر که کرده باشد هم سنگ یکذره عمل بد به بیند آنرا۔

امروز کردن می توانی نمیدانی - و فردا می دانی نمی توانی ـــہ چون توانستم ندانستم نبود

چون بدانستم توانستم نبود ؂ مطلب اگر بدست بود مغتنم شمار ؂ وآنرا ز کف مده که پشیمانی آورد

رباعی جمعی به تمنای زر و مال خوش اند ؂ خلقی به تماشای خط و خال خوش اند

بیدل همه را بحالِ بدمی بیند ؂ خوش حال کسانیکه بهر حال خوش اند و فقرا

بآسانی در بهشت روند - الفقر فخری آمده و اغنیا تا مدتِ دراز بقدرِ تعلقات

فقر فخر من است

درحساب گاه گرفتار باشند - إِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۝

جز این نیست که زندگانی دنیا بازیست و بیهودگی است۔

وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ۝ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا

و اگر ایمان آرید و پرهیزگاری کنید بدهد شمارا مزد شما و نه طلبد از شما مال شمارا۔ و نیست زندگانی دنیا

إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ۝ ـــہ - جهان خوش است ولیکن حیات می باید

مگر بهره که باعث فریب باشد

اگر حیات نباشد جہان چہ کار آید **العزیز** دعوی انا و لا غیری بگذار و خود را مثلِ

مردہ انگار ؎ ما اگر از سرِ من و مائی نہیم ٭ ہمچو نے سر بر خطِ نائی نہیم۔

رمزہا گوئیم ز اسرارِ قدم ٭ نکتہ ہا خوانیم از لوح و قلم ٭ با لب و مسازِ خود گر بجفتمے

ہمچو نے من گفتنیہا گفتمی ٭ اِنَّكَ مَيِّتٌ ٭ مُوْتُوْا قَبْلَ اَنْ تَمُوْتُوْا ٭ ؎

ہر آئینہ تو خواہی مرد۔ پیش از مردن بمیرید۔

عیب است بزرگ بر کشیدن خود را ٭ و ز جملۂ خلق بر گزیدن خود را ٭ از مردمکِ دیدہ بباید آموخت

دیدن ہمہ کس را و ندیدن خود را ؎ و بر قبور تکلفِ نا مشروع مکن۔ ؎

از طلاؤ نقرہ گر سازند گنبد اغنیا ٭ بر سرِ گورِ غریبان گنبدِ گردون بس است

آوردہ اند کہ خلیفہ ہارون رشید با آنکہ قصورِ مرتفعہ بوقلمون داشت

باحداث عمارتی بی ستون خورنق رونق کہ فراتر از ہمہ باشد و در بلندی سر بر آسمان

برافرازد ہمت برگماشت ؎ رفعتش برتر از گمان بودہ ٭ آسمان زیرِ آسمان بود

در ہنگام بنائے این محلِ عظیم البنیان رفیع الشان از اقطارِ عالم سامان و مصالح

بنیاد

فراهم می آمد تا چوبکه همچو عزمِ مستقیم و قدرِ رفیع و یدِ طولای هارون راست و بلند و دراز
۱ ۲ ۳ ۱ ۲ ۳
و برای استقامت خرگاه بی ستونِ آسمان استوانهٔ سرفراز بود رسید. شهرتِ آن در افواه
افتاده مردمِ دور و نزدیک بدیدارِ آن شتافتند و آن را اعجوبهٔ روزگار یافتند تا
بهلول دانا نیز به تماشای آن رفت و بمعائنهٔ سراپای آن چون مردمِ
خرده بین غور و تامل در گرفت هر دو سرِ چوب مذکور یکی بعد دیگری گرفته بنعرهٔ تکبیر
در حرکت آورد. امّا تحریک میانهٔ آن دستگاهی نداشته گو زورِ تمام بکار برد. مردم
از چگونگی تحرک و سکون پرسیدند فرمود که هر دو سرِ چوب طالبِ دین و دنیا بودم
آخر بمدعای دلی مستفید و کامیاب گشتم چون نوبتِ آزمایشِ تحریک جنبشِ میانهٔ چوب
رسید خواستم که از آن سرمایهٔ دارین حاصل کنم آوازی از چوب بگوشم رسید که ؎
گر خدا خواهی و هم دنیای دون * این خیال است و محال است و جنون. باز از چوب
از کمالاتِ حالش دریافتم که باوجود آنکه چوب بیش نیستی سبب چیست که شهرت المخلوقات

مشتاقِ دیدتو گشتہ باسخش گفت راستی حسنے ندارم نہ پری ام نہ حورم لیکن بشیوۂ راستی

جواب
کہ دارم منظورام ﮦ راستی موجبِ رضای خداست ۔ کس ندیدم کہ گم شد از رہِ راست

هُدًى وَّذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۝ العزیز اعتقاد باید کرد کہ ایصالِ ثواب

برای او نمودن و پند دادن حسد او نمان خرد را۔

برطریقۂ مسنون حق است و دعائے زندگان امواتِ مومنہ را وصدقہ وخیرات بجہت

شان باطعام واستقاء عام از انیکہ جاری باشد۔ یا منقطع واحداث بقاع الخیر والبر مثلِ

خورانیدن۔ نوشانیدن مقامات نیک

پل و مدرسہ ومسجد وسرا وغیرہ نافع است اما اولی آنکہ ﮦ برگِ عیشی بگورِ خویش فرست

نفرستد کسے تو پیش فرست و سوال منکر ونکیر و سنجیدن کردارہا بندگان بروزجزا

حق است و پلصراط برروئے دوزخ نہند۔ تمام خلایق را از آنجا بگذرانند و جنت

و دوزخ و حوضِ کوثر و فرشتگان و کتبِ سماوی و کراماتِ اولیا وشفاعت

نمودنِ انبیا علیہم و اولیا وعلما حقی اولادِ خود کہ درصغیرسن بمیرند درصورتِ حسن خاتمہ از

پروردگار تعالیٰ شانہ و عذابِ قبر کافران وبدکاران را و ہرچہ خبرداد نبیِ ما صلی اللہ علیہ

واله وسلم از علاماتِ و احوالِ قیامت همه حق ست و معراجِ پیغمبر ما صلی الله علیه وآله وسلم به تنِ ظاهری به بیداری

بر آسمان تا مقامیکه خدا تعالی خواسته حق ست و شریعتِ وی صلی الله علیه وآله وسلم کامل ترین شریعت ها

و دینِ وی ناسخِ دینها و امتِ وی بهترینِ امتها و یارانِ وی بهترینِ امتهاست صلی الله علیه وآله وسلم و هیچ کس را

به تشخیص لعنت نباید کرد الا آنکه بنص معلوم شود که (مثلِ فرعون) کافر مرده همچنین کسی را قطعی بهشتی نتوان گفت

سوای عشرهٔ مبشره و غیره یعنی در حقِ کسانیکه مخبرِ صادق بشارت داده اند و اهلِ قبله را کافر نشاید گفت هر که برادرِ

دینی خود را بکافر خطاب کند در صورتِ غیر مستحق بودنش این کلام بر قایل عاید میگردد و هیچ عاقل و بالغ تا وقتیکه

عقل و حواس او بر جا باشد بمرتبهٔ نرسد که احکامِ دین و تکلیفِ شرعِ شریف از و ساقط گردد (آورده اند که)

مرشدنا حضرت پیر دستگیر محی الدین جیلانی رحمة الله تا دوازده سال در بیابان در مجاهدهٔ نفس و ریاضت

تن شاغل و مشتاقِ فوق العادة باختیارِ قیام و صیام عامل بودند تجلیات بر آنحضرت تافتی و اسرار

و نکاتِ معرفت را بمکاشفه دریافتی شبی در حالتِ جذب و شوق نوری بر آنحضرت ظاهر

شد که همه بیابان مستضی و مستنیر از ان گشت و ندا آمد که ای محبوبِ حق و ای

ضیا پذیر نور گیر

حضرت شاه عبد الحق محدث دهلوی در اخبار الاخیار می نگارند از حضرت غوث الثقلین ... سیر کرده بود ... می کرد از انس و جن بیان ... می ...

مقصودِ مطلق از میانِ خلق برگزیدہ و از مخلصان برچیدہ تکلیفِ شرع را از تو برداشتم مقتضائے

عنایت بناصیۂ حال تو نقش اِعْمَلْ بِمَا شِئْتَ فَاِنِّیْ قَدْ غَفَرْتُ لَکَ

کن ہرچہ خواہی پس بہ رستی کہ بخشیدم ترا۔

نگاشتم۔ آنحضرت باستماع این ندا گفت۔ اِخْسَأْ اَیُّهَا الْمَلْعُوْنَ۔

دور شو اے مردود

لاحول ولا قوة الا باللہ العلی العظیم۔ تا آن نور مبدل بظلمۃ شد

نیست برگشت از بدی و نیست توانائی بہ نیکی مگر بمدد خدائے بلند و برتر۔

و شیطان پیش آنحضرت آمد و پرسید کہ چون دانستی کہ آن ندا ندائے شیطان بود تا بدین

کلمات متکلم شدی فرمود آن را کہ عیان است چہ حاجت بہ بیان است تکلیف

شرع ہرگاہ از مرسلان کہ مالکان شرع اند ساقط نمی شود تا بہ متبعان چہ رسد۔

گفت زہے خوش نصیبی کہ از خدیعۂ من رستی بسا اولیا را کہ از ولایت سرفراز بودند

ازہمین فریب گمراہ کردہ بودم پس اتباع شریعت لازم و حتمی است کہ بہیچ حال

ساقط نمی شود) و در پسِ ہر مسلمان اگرچہ صالح نبود نماز جائز است و در حالت

مستی و بیہوشی اگر کسے کلمۂ کفر گوید کافر نگردد و گناہ ہائے کبیرہ مومن را از ایمان

خارج نکند و سوال حق تعالی که در دنیا چه کرد حق است و ائمه اربعہ برحق و
حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی
در موشگافی فقه ماجور و مثاب اند۔ واز دلائل کلامیہ و تدقیقات فلسفیہ خود را
کلام عقلی کلام باریک منطق
در ورطۂ حیرت و تذبذب میفگن و برعقایدِ اسلام و قواعدِ ملت و برطریقۂ سنیۂ
اہل سنت و جماعت قایم و ثابت قدم باش و سلامتیِ ایمان در میانِ بیم و امید است
و تصدیقِ منجمان و کاہنان در خبرِ غیب کفر است و نیز می خوردن را جایز داشتن
و قمار باختن یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَیْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ
اے مسلمانان جز این نیست که خمر و قمار و نشانہائے معبودان باطل و تیرہائے فال پلید است
مِّنْ عَمَلِ الشَّیْطَانِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝ اِنَّمَا یُرِیْدُ الشَّیْطٰنُ اَنْ یُّوْقِعَ بَیْنَكُمُ
از کردار شیطان است پس احتراز کنید از وے تا بود که شما رستگار شوید جز این نیست که میخواہد شیطان که باندازد در میان شما
الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِی الْخَمْرِ وَالْمَیْسِرِ وَیَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ
دشمنی و ناخوشی بسبب خمر و قمار و باز دارد و شمارا از یاد خدا و از نماز پس ایا الحال شما باز ایستادہ ید۔
روزی یہودی بگرامیخدمت حضرت علی کرم اللہ وجہہ رسید و عرض نمود
که بعث و نشر و ظہورِ حشر قابلِ اعتبار نیست و نہ پیشِ عقلا تصدیقش بپایۂ ثبوت می رسد
محض امرِ خیالی است پس دنیا جای عیش و عشرت و مقامِ خوشی است۔ بخور و بنوش

تا از فکرِ بے سودِ عقبیٰ فارغ شوی بفرمودند که راسخ الاعتقادم که ظهورِ قیامت و

مواخذهٔ ذره ذره اعمالِ مردم بروزِ حساب امرِ صحیح ولازمیست من بر حکمِ خدا و رسول

عمل می نمایم۔ بارے حسبِ گفتهٔ تو اگر قیامت را اثرے نباشد هر آئینه از اتلافِ ریاضت

ومحنتِ شاقهٔ چند روزهٔ خود فکری ندارم مُخطی و عاصی نشدم۔ بخلافش اگر قیامت برپا شود

چنانکه ذکرش در قرآن مجید است از ضعفِ اعتقاد و انکار مخلصی نیتم و تو ماخوذ و ملحد گشتی

مراخیال برامور دوامی عقبیٰ است معاملهٔ دو روزهٔ دنیا را اعتباری نیست وبس

ع۲ پاره ۲۴ سوره زمر

وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ۚ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ؕ

وهر که گمراه کند خدا پس نیست او را هیچ راه نماینده و هر کرا راه نماید خدا نیست او را هیچ گمراه کننده۔

ع۳ الفیٰ

فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ

پس هر که راه یاب شد پس نفع او راست وهر که گمراه شد پس جز این نیست که گمراه میشود بضررِ خود۔

ع۴ صحیح مسلم صفحه ۳۲۵

العزیز از دروغ گفتن زبانِ خود را نگهدار که خدا تیعالیٰ دروغ گویان را دشمن دارد

ع۶ پاره ۳ سوره آل عمران

و در قیامت سخت ترین عذاب دروغ گویان را باشد۔ لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكٰذِبِيْنَ ۚ

لعنت خدا بر دروغ گویان

اما سه جا جایز است۔ یکی در دفعِ ظلم۔ دوم بصلحِ دو کس۔ سوم به معاملاتِ زن و شوهر

یا میانِ ایشان مودت کردد۔ دروغ مصلحت آمیز بہ از راستی فتنہ انگیز

آورده اند کہ شیخ شیوخ ما حضرت محبوب سبحانی غوث صمدانی سید

عبدالقادر جیلانی رحمۃ اللہ علیہ باسترضا و استجازتِ مادرِ مشفقہ خودش در ایامِ طفولیت

بغرضِ تحصیلِ علمِ دینی ہمراہِ قافلہ بارادۂ بغداد برآمدند۔ ہنگامِ ترخیصِ والدۂ ماجدۂ

آنحضرت چہل دینار کہ از ترکۂ والدِ ماجدِ حضرتِ ممدوح بود زیر بغل در جیبِ آستینِ

قبا دوختہ وصیتی نمود کہ ای جانِ مادر تا آنکہ باشی راسخ باش۔ و بجز راست گوئی

حرفِ دروغ نگوئی۔ بعد طے شدن منازلِ قافلۂ مذکور بمقامِ خطرناک کہ کمین گاہِ قطاع الطریق

و راہزنان بود فرود آمد۔ قضارا سیہ درونان ازاین حال خبر داشتہ بر سرِ قافلہ افتادند

و بر مالِ مردم تاخت آورده ہمگی بغارتیدند۔ الحکم للہ حضرتِ ممدوح از دستِ آنہا نجات یافتند

و مالش محفوظ شده رہزنے از آن میان پیشِ حضرت رسیده بدریافتِ مقدارِ مالِ

موجودۂ شان پرداخت۔ چون سینۂ آن روشن ضمیر ہمچو آئینہ صفائی میداشت

از کیفیتِ دینار مطلع نمودند۔ آن تیرہ باطن کورچشم۔ بر راست گوئی و بر سادگیِ مزاج شان متعجب شدہ مخوف گشت و راہِ منزلِ خودش گرفت تا بدیگر شرکایش ازاین حال خبر رسانده آنہا یکی بعد دیگرے براے آزمایشِ خدمتِ حضرت رسیدہ از موجودگیِ دینارہا مستفسر شدند پیر روشن دل از حالات آن کماحقہٗ بلاکم وکاست چنانکہ بہ شخص اولین بیان فرمودند ہمچنان بسوالِ دیگران ہم پرداختند کہ حرفی غلط حسبِ فرمان و وصیت مادرِ شان از زبان بر نیاید۔ بر اندامِ شان نیز لرزہ افتاد بہ عُجب و حیرت تامہ بر منزل گاہ خود رفتہ بہ تقسیمِ مالِ غنیمت مصروف شدند۔ درین آوان سر خیلِ آنہا باستماعِ حالاتِ عجیبہ و غریبہ بپرسید کہ مالِ جملہ مردمانِ قافلہ بدست افتاد یا چیزی ازآن ہنوز باقی است گفتند جوان پسرے را دیدیم کہ صورتش ہمچو خورشید تابان و درخشان است۔ از موجودگی دینارہا واقف نمودہ۔ احتمال بر دروغ و استہزا کردہ نظر بحالش نکردیم۔ و از دستِ تفحص دینار نجات بخشیدیم۔ جملہ قطاع الطریق حسبِ فرمانِ سرخیلِ خود آن خوش پسر را

پیشِ او گرفته بردند۔ تا آنکه سید الراسخین دینارها که در جیبِ بغل خود میداشتند بدستش تحویل نمودند۔ آنها دست بدندان شده و سر در گریبان انداخته در مدحش زبان راندند فی الجمله سرخیلِ مذکور باز جانبِ حضرت مخاطب شده عرض نمود که ما غارت گرانیم و قطاع الطریق پیشۂ ماست۔ چرا افشاءِ حال کردی۔ و مالِ مخفی بما پیش نمودی۔ ارشاد فرمودند که برگفتِ نصیحتِ مادرِ عزیزم عمل کردم تا کار از دست نرود۔ و از جادۂ صداقت متجاوز نباشم۔ چون این خبر شنید بترسید۔ و بر کردارِ خود نادم گشته عرض نمود که تو از گفتۂ مادرِ خویش برگشتی وای بر حالِ ما که خلافِ حکمِ احکم الحاکمین عمل میکنیم۔ غرض بر دستِ مبارکِ حضرت ممدوح توبہ کردند و همه اسبابِ غارتیده را بر دامانِ قافله و نیز مالِ پیر دستگیر باز دادند تا آنکه حضرت ممدوح با قافله مع الخیر بمنزلِ مقصود رسیدند **زہی کرامات** وخرقِ عادات که در آن صغرسنی دلِ عالمی مسخر نمودند تا در میانِ اسلام فریقی است که از فضایل و بزرگیِ شان منکر و بغضِ وافی میدارد۔ و فریقی است که روایات بے دلیل

وبغیر ثبوت بیان کرده عوام را گمراه و بر آن حضرت اتهامات میکند و فریقی است که بر جادهٔ

مستقیم قایم و فضایل حقه را قایل است درین امر طول کلامی مقصودم نیست خدا تعالیٰ

ع پاره (۲) سوره (بقر) هر کرا خواهد راه صواب نماید۔ یَهْدِی مَنْ یَّشَاءُ اِلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ اما از جادهٔ

راه می نماید هر کرا خواهد بسوئے راه راست

ع پاره (۱۸) سوره (المؤمنون) اعتدال متجاوز مشو۔ ع گر حفظ مراتب نکنی زندیقی كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَیْهِمْ فَرِحُوْنَ

هر گروهی با آنچه نزد ایشان است شادمانند

العزیز روزے حضرت شیر خدا علی مرتضیٰ کرم الله تعالی وجهه بیان فرمودند که من

با کسی کار نیک و بد درین عالم نکرده ام۔ آنها عرض نمودند که یا امیرالمومنین اگر با دیگران

بد نکردی هر آئینه خیری کرده باشی۔ باز سوی یاران مخاطب شده اصراراً فرمود که خیرے

با دیگران کردم و نه کار بد انچه کردم متعلق از نفس خود است بمصداق

ع پاره (۲۴) سوره (حم سجده) اینکه مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَیْهَا العزیز از حضرت لقمان

هر که بکند کار نیک پس نفع او راست و هر که بدکاری کند وبال بر ویست۔

حکیم منقول است که من از چهار صد کتب پنج امر بر داشتم۔ سه یاد داشتنی و دو فراموش

کردنی۔ انچه یاد داشتنی است مرگ۔ و خدا۔ و کسیکه با تو احسان کند۔ آنچه فراموش کردنی است

احسانے کہ باکسے کردہ باشی۔ و بدی کسیکہ با تو کردہ باشد۔ **العزیز** بگذار امور خلق را

کہ می گذرد بحال خود۔ و مباش گرخالی از تفکرات و اعتراضات بر امور قضا و قدر زیراکہ در

طرفۃ العین خدائے جلشانہ تغیر مید بد از حالی بحال دیگر۔ پس اعتراض و تفکر تو بیجا خواہد بود

جستم زدن

(وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ) زیراکہ زمانہ عین مشیت خدا تیعالیٰ است

و مرو سپے چیزے کہ ترا دانش آن نیست۔

لہذا بقضا و قدر راضی باش۔ ہر نیکی و بدی کہ تو رسد از خدا تیعالیٰ دان ۔ ے

سرنشت ما بدست خود نوشت ٭ خوشنودیش است و نخواہد بد نوشت

وَالْقَدْرُ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى۔ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيْلًا

خیر و شر تقدیر از خدا تیعالیٰ است۔ پس نخواہی یافت آئین خدا را تبدیلی و نخواہی یافت آئین خدا را تغیرے

ے ہرگز نیرسے رسد ز خلق مرنج ٭ کہ نہ راحت رسد ز خلق نہ رنج۔ اگرچہ بندگان را نیز تقدیرے

قدرتے و اختیارے دادہ اند کہ بر آن کار میکنند و ثواب نیکی و عذاب بدی یابند

اما از نیکی خدا تیعالیٰ راضی بود و از بدی نہ۔ اگر طاعت کنی توفیقش از خدا تیعالےٰ

دان۔ و اگر گناہ از تو صادر شود بنفس خود شمار کن ے نیکی و بدی کہ در نہاد بشر است

شادی

شادی و غمی که در قضا و قدر است ٭ با چرخ مکن حواله کاندر رهِ عشق

چرخ از تو هزار بار بیچاره تر است ٭ **العزیز** تعظیم کن علما را

که تعظیم اہل علم کامل سازد ایمان را۔ و استهزائے شریعت کفر۔ و اہانت کنندهٔ علم خصم

خدا و رسول صلی الله علیه وسلم است۔ علم دین بیاموز که عملِ جاهل مقبول نیست ؎ علم دین فقه است و تفسیر و حدیث

هر که خواند غیر ازین گردد خبیث ٭ چون دانستی عمل کن که علم بی عمل۔ و عمل بے علم خیانت که

باید نتیجه نمید هد عالمِ بے عمل کور است مشعله دار ؎ علم را هرگز نیابی تا نباشد شش خصال

حرصِ وافر فهمِ کامل جمعِ خاطر کلِ حال ٭ شفقتِ استاد باید هم سبق یابی مدام

قطعه

نقطه را تحقیق خوانی تا شوی مردِ کمال ٭ آنکس که بداند و بداند که نداند

اسپِ طربِ خویش بر افلاک دواند ٭ آنکس که بداند و بداند که بداند

آنهم خرکِ لنگ بمنزل برساند ٭ آنکس که نداند و بداند که بداند

در جهلِ مرکب ابدالدهر بماند ۔ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا

پس هر که بینا شد پس نفع او راست و هر که نابینا ماند پس زیان بر ویست

ع پاره ۷ (۱۷) سورهٔ انعام

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيْلًا — پارہ (۱۵) سورۂ بنی اسرائیل

وہرکہ باشد در دنیا کورے وے در آخرت نیز کور است وخطا کنندہ تر است راہ را۔

و از تعلیم ومطالعۂ چند کتب ضروریہ قانع مباش وحتی الوسع در تالیف وتصنیفِ

دیگر خود را مستعد وآمادہ بدار۔ وہمت برگمار کہ چیزے بکار آید بضمنش از معائنۂ دیگر

نسخہ جات مستفید ومستفیض باشی۔ واز تفہیم ووقوف مضامین تازہ سوادِ عظیم و

مہارتِ کُلّی حاصل کنی۔ بخلافش از مشغلہ وفکر سخن سنجی وموشگافی محترز باش

کہ توضیعِ وقت وتخلیۂ دماغت نشود وبکارت نخورد۔ لا یعنی قُلْ كُلٌّ يَّعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ — پارہ (۱۵) سورۂ بنی اسرائیل

ہرکسی کار میکند برطریقۂ خود۔

اَلشِّعْرُ كَلَامٌ فَحَسَنُهٗ حَسَنٌ وَقَبِيْحُهٗ قَبِيْحٌ اے عزیز ہمیشہ با وضو باش کہ وضو را سلاحِ — مشکوٰة صفحہ (۴۰۳)

شعر کلام است بہتر او بہتر است وقبیح او قبیح۔

مومن میگویند کسیکہ با وضو باشد شیطان از و میگریزد۔ ما دامیکہ مومن با وضو باشد

خدا تعالیٰ او را دوست میدارد۔ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ہو مسواک را ترک — پارہ (۱۱) سورۂ توبہ

وخدا دوست میدارد پاک باشندگان را۔

مکن۔ مسواک را از یک وجب زاید مدار۔ واز جانبِ عرض مسواک کنی نہ از — بخاری صفحہ

بالشت ... عرض دندان

طولش۔ واستعمالِ مسواک فوایدِ کثیرہ دارد منجملہ آن دو رکعت نماز با مسواک برابر است — مشکوٰة صفحہ (۴۲)

باہنفتاد رکعت بے مسواک) الخ ہرگاہ وضو کنی متوجہ قبلہ شوی بعد ختم آن نظر سوی آسمان کنی و

اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ

گواہی میدہم کہ نیست ہیچ معبود مگر اللہ تعالیٰ او یکتا است شریک او دیگری نیست گواہی میدہم کہ محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) بندہ و رسول او است

بخوان ثواب بسیار یابی و این دعا خوانی کہ۔ اَللّٰهُمَّ كَمَا طَهَّرْتَنَا بِالْمَاءِ فَطَهِّرْنَا مِنَ الذُّنُوْبِ

خدایا چنانکہ ما را بآب پاک کردی همچنان از گناہان پاک بکن۔

چون برین دعا مداومت کنی ہشت دروازہ بہشت برای تو کشادہ شود و خدا تعالیٰ گناہان می بخشد

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ

اے مسلمانان چون برخیزید بسوئے نماز پس بشوئید روی خود را و دستہائے خود را تا آرنج

وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ ۵ العزیز ہرگاہ آواز اذان بگوش تو

ومسح کنید سر خود را و بشوئید پاہا خود را تا شتالنگ۔

برسد در آنوقت سخن مگو۔ جواب اذان سنت است آنچہ موذن میگوید تو نیز جواب آن بگو

و بوقت حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ وَحَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ بخوان

بعد ختم اذان این دعا بخوان۔ اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ

الٰہ مالک این طلب کاملہ و رحمت قائمہ ہستی

اٰتِ سَيِّدَنَا مُحَمَّدَنِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا

بدہ سردار ما محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) را وسیلہ و بخشش او را فضیلت و درجہ بلند و برانگیز او را بمقام

مَّحْمُوْدَنِ الَّذِيْ وَعَدْتَّهٗ وَارْزُقْنَا شَفَاعَتَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ العزیز

محمود کہ وعدہ کردہ تو او را نصیب گردان ما را شفاعت او روز قیامت بدرستیکہ تو خلاف نخواہی کرد وعدہ را

(با جماعت) نماز فرض گزاردن افضل است وآخرِ وقت مکروه۔ چون آوازِ اذان

فرض امر حق تعالیٰ وسنت قول وفعل رسول صلی اللہ علیہ وسلم

بگوشِ تو برسد۔ کارہائے خود بگذار۔ و بہ نماز مشغول شو۔ ونماز را بروقت باآداب وشرائط

بجا آر نماز بشرائط چون برقِ تابندہ بآسمان رود۔ ونماز بکراہیت بآسمان راہ نیابد۔ باز

بروئے گزارندہ بر زنند۔ بوقتِ نماز از جمیع اندیشہا دلِ خود را پاک ساز۔ و باخشوع

وخضوع ادا بکن ویقین دان کہ خدا تعالیٰ ترا می بیند۔ ونماز بغیرِ حضورِ قلب نفع نمی دہد مثنوی

پارۂ از گوشت در پہلوی تو ❊ برنگردانددرق از خوی تو ❊ پارۂ آن گوشت را دل خواندہ

آستین بر بیدلان افشاندۂ ❊ در دلت بیتابیِ بسمل کجا ❊ دل کہ در معنے دلست آن دل کجا

ہیچ مشکل نیست جز پیچاکِ دل ❊ عقل حیران است در ادراکِ دل

یَوْمَ لَا یَنْفَعُ مَالٌ وَّ لَا بَنُوْنَ ۝ اِلَّا مَنْ اَتَی اللّٰہَ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ ۝

روزیکہ فائدہ ندہد مال و فرزندان ولیکن صاحب فائدہ آن بود کہ بیارد پیش خدا دل بے عیب را۔

لَا صَلٰوۃَ اِلَّا بِحُضُوْرِ الْقَلْبِ ۝ نماز خواص ہمین است اَلصَّلٰوۃُ عِمَادُ الدِّین

نیست نماز مگر بحضور قلب — نماز ستون دین است

و مدارِ دین بر نماز است۔ نماز بارِ گران است۔ اگر از عہدۂ نماز بر آمدی ہمہ حسابہا

بر تو آسان شود۔ الصلوٰۃ معراج المومن۔ آمده۔ فرق میانِ مومن و کافر صرف نماز است

نماز معراج مومن است۔

کسیکه نماز عمداً ترک کند او را بمذهب امام شافعیؒ زجر نموده شود اگر توبه نماید بهتر و الا واجب القتل است

مردم از بے نمازی نفرت میگیرند۔ و از بے نمازی خوک بهتر است۔ نماز را هرگز ترک مکن

سِیْمَاهُمْ فِیْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ؕ و بوقتِ نماز نظر بسجده گاه خود کن و لو بالفرض

نشانه صلاح ایشان در روے ایشان است از اثر سجود۔

حضورِ قلب فی الحال ترا حاصل نباشد۔ امید است که آینده خدا تعالیٰ خواهد بخشید

و کم از کم بوقتِ تکبیرِ تحریمه حضورِ قلب کافیست۔ و لے پنجگانه نماز را ترک مکن

از قضا ادا بهتر دان۔ علی الخصوص نماز درمیانی را نگاهدار اگرچه در نمازِ وسطیٰ مثلِ شبِ قدر

اختلاف است لیکن راجح عصر است حَافِظُوْا عَلَی الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰی وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِیْنَ

تقید کنید بر همه نمازها و بر نماز میانه یعنی خصوصاً بر نماز عصر و بایستید برائے خدا فرمانبردار شده

باید که نمازِ پنجگانه بگذاری و حفاظتِ آن کنی۔ و بر بے نمازی سخت وعیدها وارد شده اند

بعد هر نمازِ فرض ۳۳ مرتبه۔ سُبْحَانَ اللّٰهِ و ۳۳ مرتبه اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ و ۳۴ مرتبه اَللّٰهُ اَکْبَرُ و سه مرتبه

خدا تعالیٰ پاک منزه است — لایق ثنا خدا تعالیٰ است — خدا بزرگ است

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ بخوان۔ و بعد ادای نماز دستها بردار و دعا کن که اَللّٰهُمَّ نماز من قبول گردان

از خدا آمرزش میخواهم۔ — خدایا

ع پاره ۲۶ سوره فتح

ع پاره ۲ سوره بقره

ع مشکوٰة صفحه ...

ع کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا صلی استغفر ثلاثا ... رواه مسلم

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِیْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ؕ اول برائے خود و بعد ازان برائے مادر و پدر خود و بعد ازان برائے ارباب حقوق دعا کن

و گفت پروردگار شما دعا کنید بجابت برسانم قبول کنم دعا شمارا۔

اِنَّ رَبِّیْ قَرِیْبٌ مُّجِیْبٌ ؕ اِنَّ رَبِّیْ لَسَمِیْعُ الدُّعَآءِ ؕ و دعا بعد نماز مستجاب است۔ رَبَّنَا وَ تَقَبَّلْ دُعَآءِ ؕ

ہر آئینہ پروردگار من نزدیک است پذیرندہ دعا است۔ ہر آئینہ پروردگار من شنوندہ دعا است — اے پروردگار من دعا من قبول فرما

و ترسان باش کہ آیا قبول درگاہ شد یا نہ۔ و مایوس مشو و امید قبول بدار لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

نا امید مشوید از رحمت خدا۔ ہر آئینہ خدا

یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِیْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ ؕ **رباعی** باز آ باز آ ہر آنچہ ہستی باز آ

می آمرزد گناہان را ہمہ یکجا۔ ہر آئینہ خدا ہمانست آمرزگار مہربان

گر کافر و گبر و بت پرستی باز آ ؕ این درگہ ما درگہ نومیدی نیست ؕ صد بار اگر توبہ شکستی باز آ

چون نماز ادا کردی در ہر فعل و حالت از یاد رازق و آفرینندہ و آمرزندہ ما غافل مباش

فَوَیْلٌ لِّلْقٰسِیَةِ قُلُوْبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ؕ حتی ہر نفسیکہ

پس وائے مر سخت دلان را کہ رو بگردانند از یاد کردن خدا آن گروہ در گمراہی آشکارا اند۔

فرو میرود ممد حیات است در آن لَآ اِلٰهَ و چون بر می آید مفرح ذات

در آن اِلَّا اللّٰهُ نگاہدار۔ کہ او تعالیٰ شانہ روزانہ بر ما بحساب احسانات

میکند هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ؕ ہر چند کہ معاوضہ احسان

نیست جزاء نیکو کارے مگر انعام بسیار

احسان است و لے با خدا تعالیٰ احسان نمودن از طاقت بشری دور۔ و امکانی ندارد

۴ پارہ (۵) سورۃ النساء

اَمّا از یادِ محسنِ حقیقی خود غافل نبودن عینِ عبودیّت است فَاِذَا قَضَیْتُمُ الصَّلٰوۃَ
پس چون نماز تمام کردید
فَاذْکُرُوا اللّٰہَ قِیَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰی جُنُوْبِکُمْ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِیْمُوا الصَّلٰوۃَ
پس یاد کنید خدا را ایستادہ ونشستہ وبر پہلوے خویش — پس چون آرامید بر پاکنید نماز را
اِنَّ الصَّلٰوۃَ کَانَتْ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ کِتٰبًا مَّوْقُوْتًا ۔ اَللّٰھُمَّ یَا مُحَوِّلَ الْاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالِیْ اِلٰی اَحْسَنِ الْحَالِ
ہر آئینہ ہست نماز بر مومنان فرض وقت معین کردہ شدہ ۔ اے خدا اے برگردانندۂ حالات برگردان حالات مرا بخوبی

و در روز جمعہ غسل سنت است غافل مباش کہ شب جمعہ و روز جمعہ مورد رحمتِ الٰہی است

تعالیٰ شانہٗ ۔ و بعبادت معبودِ حقیقی مشغول باش ۔ و درود شریف بکثرت بخوان وصلوٰۃ التسبیح

ہم ادا کن ۔ و سورۂ کہف قرأت نما تا از فتنۂ مسیح دجال ایمن باشی و ہرگاہ مسجد داخل شوی

اولاً دو رکعت نماز تحیۃ المسجد ادا کن و نیتِ اعتکاف بساز و سوائے ۔ قَالَ اللّٰہُ وَقَالَ الرَّسُوْلُ
فرمودۂ خدا و فرمودۂ رسول
سخنی از امورِ دنیاوی بزبان میار ۔ ہر کہ در مسجد سخن گوید حسناتش پامال میگردد چنانکہ

آتش ہیزم را می خورد ۔ تا مدتیکہ در مسجد بلا تکلم در انتظارِ نماز باشی گویا در عین نماز بودہ

۴ پارہ (۲۸) سورۃ الجمعہ — الف ۴

یٰۤاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا نُوْدِیَ لِلصَّلٰوۃِ مِنْ یَّوْمِ الْجُمُعَۃِ فَاسْعَوْا اِلٰی ذِکْرِ اللّٰہِ وَذَرُوا الْبَیْعَ
اے مسلمانان چون اذان دادہ شود برائے نماز بروز جمعہ — پس سعی کنید بسوئے یاد کردن خدا و بگذارید خرید و فروخت را
ذٰلِکُمْ خَیْرٌ لَّکُمْ اِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۔ وَاذْکُرُوا اللّٰہَ کَثِیْرًا لَّعَلَّکُمْ تُفْلِحُوْنَ ۔
این بہتر است شما را اگر میدانید ۔ و یاد کنید خدا تعالیٰ را بسیار تا شما رستگار شوید ۔

ایعزیز هرگاه امام گردانیده شوی برعایتِ مقتدیان نماز ادا کنی. بعض تبفاخر و اظهار لیاقت و قرارت سوره ها و وظایف مطول میخوانند و نیز دعا پس این موجب اذیت مقتدیان است **و** نمازِ تهجد بخوان که نماز تهجد بسیار فضیلت وارد. تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ

دوری ماند پهلوی ایشان از خوابگاه — اقل درجه چهار رکعت

يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا خدا تعالی بر پیغمبرِ ما صلی الله علیه وآله وسلم فرض گردانیده. و بر ما سنت

می خوانند پروردگار خود را بترس و امید

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ **و** نمازِ تراویح سنتِ موکده **و** چون نماز بامداد

و بعضی شب بیدار باش بقرآن شب خیزی زیاده شد — صبح

ادا کردی. افضل آنست که تا برآمدن آفتاب از مصلی خود برنخیزی بعد برآمدن آفتاب دو رکعت نماز اشراق بگذاری **و** نمازِ ضحی نیز بگذاری که در آن فضایل کثیره است **و** نمازِ عیدین وکسوف و استسقا سنت **و** نمازِ جنازه فرضِ کفایه **و** بے وضو داخل مسجد مشو. و دو دو رکعت نماز تحیة المسجد و بعد الوضو سنت است در حالتِ حدثِ کبیر قیام در مسجد

هر وقت که داخل مسجد شوی هر وقت که وضو کنی. — غسل ۱۲

حرام. و تفصیلِ این همه ابواب از کتبِ فقه بدانی **ایعزیز** استغفار بسیار بکن که استغفار محو گرداند تقصیرات را. وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۱۲

و آمرزش طلب کنید از خدا. هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است

مجموع الزوائد (۱۲) نسائی — بخاری (۱۲) سوره سجده — پاره ۲۱ سوره مزمل — مشکوٰة (۱۲) — ترغیب — ترغیب — مسلم، صحیح مسلم — صحیح مسلم (۱۲) — پاره ۲۹ سوره مزمل ترغیب

۹۰ (پ ۲ ر ۱۲ سورۂ بقر) وپیش از طلوع وغروب آفتاب کم از کم از تہ دل صد بار استغفار کن کہ تقصیرات گذشتہ را

۹۱ (پ ۱۴ ر ۱۲ سورۂ نحل) تلافی شود اِنَّ اللّٰہَ یُحِبُّ التَّوَّابِیْنَ وَیُحِبُّ الْمُتَطَہِّرِیْنَ ۝ اِنَّ رَبَّکَ لِلَّذِیْنَ

ہرآئینہ خدا دوست میدارد توبہ کنندگان را و دوست میدارد پاک شوندگان را۔ ہرآئینہ پروردگار تو آنان را

۹۲ (پ ۲۸ ر ۲۰ سورۂ تحریم) عَمِلُوا السُّوْٓءَ بِجَہَالَۃٍ ثُمَّ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِکَ وَاَصْلَحُوْٓا اِنَّ رَبَّکَ مِنْۢ بَعْدِہَا

کہ کار بد کردند بنادانی باز توبہ کردند بعد از آن و شایستہ کار شدند ہرآئینہ پروردگار تو بعد ازاین توبہ

لَغَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ۝ یٰٓاَیُّہَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْٓا اِلَی اللّٰہِ تَوْبَۃً نَّصُوْحًا ۝

۹۳ (مجمع صفحہ ۱۸۵) آمرزگار مہربان است۔ اے مسلمانان رجوع کنید بسوئے خدا رجوع خالص۔

ای عزیز در نوافل فاضل ترین عبادتہا تلاوت قرآن مجید است۔ روزینہ بعد نماز صبح

۹۴ (پ ۱۵ ر ۱ سورۂ بنی اسرائیل) سہ پارہ۔ یا دو پارہ۔ یا کم از کم یک پارہ۔ تلاوت قرآن بکن اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ کَانَ مَشْہُوْدًا

ہرآئینہ قرآن خواندن فجر را حاضر میشوند فرشتگان

وَلَوْ سَلَّمْنَا (واگر تسلیم کنیم) اگر بکار دنیا محو باشی بدرجہ اخیر دو بیست آیت بلاناغہ خوانده باشی۔ و

بمجلس قراءتِ قرآن بلاتکلم سماعت کنی۔ و ثواب آن یابی۔ و مورد رحمتِ الٰہی تعالیٰ

۹۵ (پ ۹ ر ۱۳ سورۂ اعراف) شانہ باشی وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَہٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝

وچون خوانده شود قرآن پس گوش نہید بسوئے آن و خاموش باشید تا مہربانی کرده شود۔

فردای قیامت قرآن مجید بشکل مجسم شفاعت تو از خدا تعالیٰ خواہد کرد۔ و در سایۂ

عرش خواہی بود۔ و در ابتدائی تلاوت قرآن اَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ ۝

خواندن سنت است فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ

پس وقتیکہ خواہی قرآن خواندن پناہ طلب کن بخدا از شیطان راندہ شدہ۔

و در ابتدائی سورہ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ خواندن ہم سنت است و کوشش وسعی

نما در ادائی حروف تا از مخارج شان ادا کنی۔ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا قرآن را شل

و ترتیل کن قرآن را بواضح خواندن۔

نقش کعبہ مشاہدہ و معائینہ نمودن عبادت است مخدرات سرا پردہائے قرآنی

چہ دلبراند کہ دل می برند نہانی و بے وضوء مس قرآن مکن۔ لَا يَمَسُّهٗٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ

کہ دست نرسانند بآن مگر پاکیزگان

و برکات و معنی اش نگاہدار۔ و بر وعید از قہر کبریائی پناہ جو و از دوزخ ہراسان باش ہر کہ

از دوزخ ترسان باشد او را خدا تعالیٰ از آتش دوزخ خلاص دہد۔ و بر وعدہ ہائے خدا تعالیٰ

خواہان بہشت باش۔ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ العزیز باوضو بخواب

بدرستیکہ خدا تعالیٰ خلاف نمی کند وعدہ را

کہ روح مومن بعرش میرود۔ و بعد نماز خفتن عشا پیش از خواب

اٰيَتَ الْكُرْسِيِّ تا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ بخوانی۔ ور و بقبلہ بخوابی

آیہ کرسی و او بلند و بزرگ است

و دست راست زیر روئے خود بگذاری۔ و چون از خواب برخیزی

پارہ (۱۴) سورۂ نحل

پارہ (۲۹) سورۂ مزمل

پارہ (۲۷) سورۂ واقعہ

پارہ (۳) سورۂ آل عمران

ترمذی

پارہ (۳) سورۂ بقرہ

۵۳ مشکوٰۃ شریف (۲۰۸) — اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ اَحْیَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَیْہِ النُّشُوْرُ۔ یا سُبحان اللہ

شکر خدا تعالیٰ است کہ او ما را بعد مردن زندہ فرمود و بجانب اوست رجوع۔ خدا پاک است

۵۴ مشکوٰۃ شریف (۳۶) — بگو و دستِ[۵۴] خود را در ہیچ ظرفِ آبے میںداز۔ تا آنکہ سہ مرتبہ آنرا نشوئی۔ زیرا کہ نمیدانی

در منام (خواب) دستِ تو کجا بود ۔ **العزیز** آخرِ شب بیدار باش کہ آنوقت رحمتِ الٰہی است

تعالیٰ شانہ ہر کہ در آنوقت در خواب است۔ از رحمتِ خدا تعالیٰ محروم است۔ ؎

صبحِ صادق مرہمِ کافور دارد در بغل ✤ گر علاجِ زخمِ عصیان میکنی ہشیار باش

۵۵ پارہ (۳) سورۂ بقرہ — تو در خوابِ غفلتِ ہستی و خدا تعالیٰ بیدار۔ لَا تَاْخُذُہٗ[۵۵] سِنَۃٌ وَّلَا نَوْمٌ

نگیرد او را غنودگی و نہ خوابے۔

پس میانِ خفتہ و بیدار صحبت چگونہ تواند شد۔ لہذا ہموارہ سحر خیزی عادت کن و از

دعا غافل منشین ؎ ہر کانِ سعادت کہ خداداد بحافظ ✤ از وردِ شبِ تار و دعاے سحری بود

ہرچند کہ درد بر درد می افزاید۔ و دردمندم می نماید۔ مثلِ مارِ دُم بُریدہ و مردمِ

مار گزیدہ پیچ و تاب میخورم ؎ کجا روم چکنم حالِ دل کرا گویم ✤ کہ گشتہ ام ز غم و جورِ روزگار ملول

؎ مرا دردیست اندر دل اگر گویم زبان سوزد ✤ و گر دم درکشم ترسم کہ مغزِ استخوان سوزد

ﮯ از آن گریان است چشمِ من که از لوحِ وجودِ خود ٭ بشویم نقشِ خویش و صورت آن یار بر بندم

مگر آنیقدر دانم که دعای هنگامِ درد مقبول و بدعا زود حصول میشود. یا رب دعای من جز این نیست که

حشر ما با رسول کن و این دعا را قبول کن ﮯ

عید کسان بغرهٔ شوال میشود ٭ عیدِ من آن زمان که ببینم جمالِ دوست ٭ ﮯ ای مقصدِ جان و مطلبِ دل

مطلوبِ دل از درِ تو حاصل ٭ مشکل بتوجهٔ تو آسان ٭ آسان بتغافلِ تو مشکل ٭ ای فراقِ تو یارِ دیرینه قطعه

غمِ تو غمگسارِ دیرینه ٭ دردِ تو مهمانِ هر روزه ٭ داغِ تو یادگارِ دیرینه

رَبِّ اَوْزِعْنِیٓ اَنْ اَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِیٓ اَنْعَمْتَ عَلَیَّ وَعَلٰی وَالِدَیَّ

ای پروردگار من الهام کن مرا که شکر این نعمت تو کنم که انعام کردهٔ بر من و بر پدر و مادر من

وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِیْ بِرَحْمَتِکَ فِیْ عِبَادِکَ الصّٰلِحِیْنَ ۞

والهام کن مرا که بجا آرم کردار شایسته که خوشنود شوی بآن و درآر مرا برحمت خود در زمرهٔ بندگان شایسته خویش۔

ع پاره (۱۹) سوره نمل (۲۷)

ﮯ اربابِ حاجتیم و زبانِ سوال نیست ٭ در حضرتِ کریم تمنا چه حاجت است

جانِ جهان نماست ضمیرِ منیرِ دوست ٭ اظهارِ احتیاجِ خود آنجا چه حاجت است

ﮯ چو کحلِ بینش ما خاکِ درگه تو بود ٭ کجا رویم بفرما از این جناب کجا

ه آنجا که لطفِ شامل و خلقِ کریم تست ٭ جرمِ گزشته عفو کن و ماجرا مپرس ه

دل گفت وصالش بدعا باز توان یافت ٭ عمریست که عمرم همه در کارِ دعا رفت ه

دست از طلب ندارم تا کارِ من برآید ٭ یا جان رسد بجانان یا جان زتن برآید

ذوقی چنان ندارد بی دوست زندگانی ٭ بی دوست زندگانی ذوقی چنان ندارد ه

آنچه از بارِ غمش بر دلِ مسکینِ منست ٭ برود دل زمن و از دلِ من آن نرود ه

شنیده ام سخنِ خوش که پیرِ کنعان گفت ٭ فراقِ یار نه آن میکند که بتوان گفت ه

گر یک شبی بدستِ من افتد نگارِ من ٭ مشکل بود که دامنش از کف رها کنم ه

دی گفت طبیب از سرِ حسرت چو مرا دید ٭ هیهات که دردِ تو ز قانونِ شفا رفت رباعی

تا ظن نبری که از جهان میترسم ٭ از مردن و از رفتن جان میترسم ٭ مردن چو حقیقت است آن را غم نیست

چون نیک نزیستم از آن می ترسم ٭ ه رسیده مژده که ایامِ غم نخواهد ماند

زندگی نکردم

چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند ٭ بیقین می پندارم که هم درین نزدیکی دعای مرا

اثر آید۔ وسرِ من برآن درآید۔ آمین ؎ یا نبیَّ اللہ اَلسّلامُ علیکَ
روضہ مقدس
اِنّمَا الفوزُ وَالفلاحُ لدیکَ ؎ بسلام آمدم جوابم دہ ٭ مرہمی بردلِ خرابم نہ
بس بود جاہِ احترام مرا ٭ یک علیک از تو صد سلام مرا ٭ زاریِ من شنو تکلم کن
گریۂ من نگر تبسم کن ٭ لب بجنبان پئے شفاعتِ من ٭ منگر در گناہ و طاعتِ من
ایعزیز محبت سہ قسم است۔ اولاً مثلِ درد کہ تکلیف میدہد و ایذا میرساند
و آن محبتِ ماسوا اللہ است۔ دوم مثلِ دارو کہ تلخ است دفع مرض۔ گاہ بگاہ
ضرورتِ آن می افتد۔ سوم مثلِ غذا کہ بغیر آن گذیرے نیست۔ پس اگر تو
با خدا تیعالیٰ و رسولِ مقبول علیہ الف الف صلوٰۃ و سلام۔ اعلیٰ ترین محبت مثلِ غذا
(کہ بدونِ آن رستگاری نیست) بدل داری ایمانِ تو کامل است۔ و اگر
قسم دوم مثلِ دارو میداری از حسنِ خاتمۂ تو می ترسم۔ ہر قدر کہ محبت
میداری۔ ہمان قدر یادش می کنی۔ مَنْ اَحَبَّ شَیْئًا اَکْثَرَ ذِکْرَہٗ ٭
ہر کہ محبوب دارد چیزے را بسیاری کند ذکر او

ع چراغِ خانۂ دل روئے یار است ے دانہ چون اندر زمین پنہان شود

بعد ازآن آن سر بسر بستان شود قطعہ ای از کرمت امید دارم * جز رحمتِ تو کس ندارم

رحمی کن و دستگیرِ من شو * بر تست حوالہ جملہ کارم رباعی یا رب تو کریمی و رسولِ تو کریم

صد شکر کہ ہستیم میانِ دو کریم * مارا چہ غمِ روزِ قیامت باشد

سلطان چو کریم آمد و دیوان چو کریم ے جرمِ ما پشہ رحمتِ تو ہواست

در ہوا پشہ مستقیم کجاست رباعی شاہا ز کرم بر منِ درویش نگر * بر حالِ منِ خستۂ دلریش نگر

ہر چند نیم لایقِ بخشایشِ تو * بر من منگر بر کرمِ خویش نگر رباعی یا رحمۃ تو من از گنہ نندیشم

با توشۂ تو ز رنجِ رہ نندیشم * گر لطفِ توام سپید رو انگیزد * یکذرہ ز نامۂ سیہ نندیشم

مثنوی ہر کجا آبِ روان حضرت بود * گریۂ من باعثِ رحمت بود

نے کہ نالان است بشیں از چوب نیست * چوب نالد دل ننالد خوب نیست

تا نگرید کودکِ حلوا فروش * بحرِ بخشایش نمی آید بجوش

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۝ وَادْعُوْهُ خَوْفًا وَّطَمَعًا ۝

بخوانید پروردگار خود را بزاری کنان و پوشیده از مردمان هر آئینه او دوست نمیدارد از حد گذرندگان را - و بپرستید او را بترس و امید

اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً

هر آئینه بخشایش خدا نزدیک است از نیکوکاران ۔ یاد کن پروردگار خود را در ضمیر خود بزاری و ترسکاری و یاد کن

وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ۝

پروردگار خود را بکلام پست تر از بلند آوازی بامداد و شبانگاه و مباش از غافلان -

خیال کن که گوسپند ها روزانه به تعداد کثیره که شمارش در عقل و فهم مردم نمی گنجد

مذبوح می شوند - چون آنها را عموماً عادت سحرخیزی است - او تعالیٰ شانه در توالد و تناسل

خیلی خیر و برکت داده - باوجودیکه ماده اش یک یا دو بزغاله می زاید و همیشه کرورها موجود

می باشند ؎ خوشتر آن باشد که سر دلبران * گفته آید در حدیث دیگران

و بخلافش تخفیف تولید سگان را بخوابیدگی دم صبح - سببی است بیّن ماده ظاهر

آن بهر دفعه چهار و پنج پنج توله می دهد و کسی این را نمی خورد - با وجود این تعداد سگ بچه

بمقابلهٔ گوسفندان هیچ نیست حضرت لقمان بپسر خود نصیحت فرمود یٰبُنَیَّ لَا یَکُوْنَنَّ الدِّیْکُ اَکْیَسَ مِنْکَ

ای پسر خورد من نباشد مرغ زیرک از تو

ایعزیز حرمت مادر و پدر خویش نگاهدار - در رضای ایشان رضای خداتعالیٰ دان

بابا الیمان

۴۲ سورۂ بنی اسرائیل پارہ (۱۵)

وباایشان در کلام هرگز خشونت ودرشتی مکن ۔ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ

ونکنید با پدر و مادر نیکو کاری اگر برسد

عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا

نزدیک تو بکلان سال یکے از ایشان یا هردو پس مگو ایشان را اف و بانگ مزن

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۝ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

بر ایشان و بگو بایشان سخن نیکو ۔ وپست کن برائے ایشان بازوی تواضع را از جهت مهر بانی

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ۝ پس از مردن خاتمۂ اعمال میشود ۔ اما

وبگو اے پروردگار من ببخشا برایشان چنانکه پرورش کردند مرا در خردسالی

عمل سه کس که ثواب ونتیجہ آن پیوسته برقرار می ماند ۔ اولاً اوقاف دوم تعلیم

علم ۔ سوم اولادِ صالح که جهتِ مادر و پدرِ خود دعائے خیر بکنند

۴۳ سورۂ یونس پارہ (۱۱)

فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ۝

پس هرکه راه یافت جز این نیست که راه یافت برائے خود ۔ وهرکه گمراه شد جز این نیست که گمراه میشود بزیان خود ونیستم من بر شما نگهبان ۔

۴۴ سورۂ بنی اسرائیل پارہ (۱۵)

مَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۝

هرکه راه یابد پس جز این نیست که راه مییابد برائے نفس خود ۔ وهرکه گمراه شود پس جز این نیست که گمراه میشود بر نفس خود

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۝ **الغیبت** پس غیبت یاد مکن

ونه بردارد هیچ بردارنده بارگناه دیگرے ۔

که غیبت از زنا بدتر است ۔ ونیکی ها را محو سازد ۔ غیبت آنست که پس

پشتِ کسی عیبِ او بیان سازی شخصی عرض کرد که یا رسول الله صلی الله

علیه وسلم اگر در و آن عیب باشد فرمود عیبی که باشد ذکر او غیبت است آنچه که

در و نباشد بهتان کردی بر او تهمت ساختی - یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا کَثِیْرًا مِّنَ الظَّنِّ ۴۲ پاره (۲۶) سوره (الحجرات)

اے مسلمانان احتراز کنید از بسیاری گمان بد

اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا یَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ؕ اَیُحِبُّ

هر آئینه بعض بدگمانی گناه است و جاسوسی مکنید و غیبت نکند بعض شما بعض را - آیا دوست میدارد

اَحَدُكُمْ اَنْ یَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِیْهِ مَیْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِیْمٌ

کسی از شما که بخورد گوشت برادر خود که مرده باشد پس متنفر شوید از وے بترسید از خدا که تحقیق خدا آن توبه پذیر مهربان است

ایعزیز از نامحرمان چشم بدوز که نظر بسوئے نامحرم بدتر است از ترکش ۴۳ پاره (۹) سوره (اعراف)

زهر آلود ابلیس - وَاِمَّا یَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّیْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ

و اگر وسوسه اندازد ترا از جانب شیطان وسوسه اندازنده پس پناه طلب کن از خدا هر آئینه او شنوا دانا است

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰۤی اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ؕ وَسَآءَ سَبِیْلًا ؕ قُلْ لِّلْمُؤْمِنِیْنَ یَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ ۴۴ پاره (۱۵) سوره (بنی اسرائیل)

و نزدیک مشوید بزنا هر آئینه وے بیحیائی است و بد راهی است - بگو مردان مسلمان که بپوشند چشم خود را

وَیَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ؕ ذٰلِكَ اَزْكٰی لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِیْرٌۢ بِمَا یَصْنَعُوْنَ ؕ ۴۴ پاره (۱۸) سوره (نور)

و نگاه دارند شرمگاه خود را این پاکیزه تر است ایشان را هر آئینه خدا خبردار است بآنچه می کنند

وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ یَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَیَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ ۴۵ پاره (۲۷) سوره (حدید)

و بگو زنان مسلمانان را که بپوشند چشم خود را و نگاه دارند شرمگاه خود را - و او با شماست هر جا که باشید

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ؕ ایعزیز کهن جامهٔ خویش پیراستن

و خدا بآنچه میکنید بینا است -

مطلب

به از جامهٔ عاریت خواستن * آنچه خواهی از خدا تعالی بخواه و از غیر او چیزے

وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ۔ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

وچنگ زنید بخدا او ست خداوند شما۔ پس نیکو خداوند است ونیکو مددگار ہست۔ ہرآئینہ خدا توانا غالب است

وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۞ اگر تو فتوحی حلال رسد رد مکن۔ بقدر

وخدا سے روزی دہد ہر کرا میخواہد بے حساب۔

احتیاجِ خود قناعت کردہ تتمہ محتاجین ومستحقین را بدہ۔ چیزیکہ حلال بی سوال رسد

دادۂ خداست ۔ یا رب تو چنان کن کہ پریشان نشوم ۞ محتاجِ برادران وخویشان نشوم

بے منتِ مخلوق مرا روزی دہ ۞ تا از درِ تو بردرِ ایشان نروم ۔ یا رب دِرخلق تکیہ گاہم نکنی

محتاجِ گدا و پادشاہم نکنی ۞ موی سیہم سفید کردی زکرم ۞ باموئے سفید روسیاہم نکنی

و آنچہ خوری از کسبِ خود بخور۔ ہر کہ از کسبِ دیگر لقمہ خورد۔ او در ثوابِ عبادتش

شریک شود و یک نانِ جوی نصیبِ تو شود نیمی بخور۔ ونیمی دیگر بفقرا بدہ۔ خدا تعالی

نمی پسندد کہ تو سیر باشی وفقیر گرسنہ ۔ نیم نانے گر خورد مردِ خدای ۞ بذلِ درویشان کند

نیمی دگر ۞ نیم نان بستاند وصد جان دہد ۞ آنچہ در وہمت نیاید آن دہد

وَمَنْ يَّبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَّفْسِهٖ ۞ **ایعزیز** لقمہ کسبِ حلال بدست آر

وہر کہ بخل میکند جز این نیست کہ بخل می کند از خویش

واز حرام و شبهات دور باش۔ هر طاعتیکه از قوتِ حلال کرده شود مقبول۔ واز قوتِ حرام ۹۵ شیخ سعدی (۱۲۴۳)

مردود۔ اگر یک لقمه از حرام یا مشتبه بحرام خوری۔ تا چهل روز نظرِ رحمت بتو نمیرسد

وحلاوتِ عبادت نمی یابی۔ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۪ وَّاشْكُرُوْا ۹۶ پاره ۱۴ ر ۱۵ سورهٔ نحل

پس بخورید از آنچه خدا روزی داد شما را حلال پاکیزه۔ وشکر کنید

نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ۔ پیغمبران علیهم السلام و دیگر ارکانِ دین کسبِ حلال

بر نعمت خدا اگر او را می پرستید۔

اختیار کرده بودند۔ اکثر اهلِ دیارِ ما کسب و حرفت را کسرِ خود میدانند۔ و نوکری را

فخر۔ حالانکه معامله بالعکس است۔ ؎ نانے بدور روزگر شود حاصلِ مرد

وز کوزهٔ شکسته دمِ آبے سرد ٭ مامورِ کسے دگر چرا باید بود ٭ تا خدمتِ

چون خودی چرا باید بود۔ و علاوه بر آن در بسیاری از نوکری خلافِ شرع امور

واقع میشوند وحرام۔ واگر پیشهٔ ملازمت اختیار کنی۔ خیال دار که در آن خلافِ

احکامِ الٰهی حکمی نباشد که بر آن ترا عمل کردن افتد۔ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ

وهر که حکم نکند بآنچه خدا فرو فرستاده است

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ۔ وعیدی است سخت۔ و عمل موجبِ ادبارِ دنیا است ۹۷ پ ۶ ر ۱۱ سورهٔ مائده

پس ایشانند نامعتقدان۔

ویک سبب وبالِ آخرت۔ اوّل ملازم را خلافِ حکمِ بالادستِ خود عمل کردن دوم بیمار را خلافِ رائے طبیب جُستن۔ سوم مرید را خلافِ حکم مرشد راہ پیمودن ؎

دست زن بر دامنِ صاحبدلے ٭ بوکہ آسان گردد ت ہر مشکلے ٭ لیکن تحتِ بالادستِ ظالم ملازمت مکن۔ اَللّٰهُمَّ لَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا جَبَّارًا شَقِيًّا۔ وازعلاجِ

خدایا جبار شقی را بر ما مسلط نفرما۔

طبیبِ نادان بہ پرہیز۔ نیم طبیب خطرِ جان مشہور است۔ وبردستِ پیرِ مخالفِ شرع شریف بیعت مکن۔ ونیم مرشد خطرۂ ایمان است ؎ ای بسا ابلیس آدم روے ہست پس بہر دستے نباید داد دست۔ ومرشدِ کامل وحاکم عادل وحکیم حاذق بدست آر ورنہ بالعکس نتیجہ ظاہر مشیود ؎ منت منہ کہ خدمتِ سلطان ہمین کنم

مشکوٰۃ صفحہ ۴۴ منت شناس ازو کہ بخدمت بداشتت و بر بلاہا صابر باش۔ اگر بر بلا صبر کنی بلا از تو دفع گردد۔ وکفارۂ گناہ تو شود ؎ صبر تلخ آمد ولیکن عاقبت

پ ۲ رکوع ۳ سورۂ بقرہ میوہ شیرین دارد پر منفعت۔ اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ ۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

صبر کلید فرحت است۔ اے مسلمانان

اِسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ۝ و خداوند عالم

مدد جوئید در تحصیل ثواب آخرت بصبر و نماز۔ هر آئینه خدا با صابران است

هیچ مرضی را خلق نفرموده که دوائش پیش از مرض نیافریده باشد لیکن بی حکم او دوا اثری بخشد

ـه از قضا سرکنگبین صفرا فزود ٭ روغن بادام خشکی می نمود ٭ چون قضا آید طبیب ابله شود

آن دوا در نفس او گمره شود و هر فرد بشر که بشدت مرض و تکلیف دیگر مبتلا باشد چون

برگ درختان گناهش میریزد۔ پس لازم است که در شداید مرض و تکالیف گوناگون صبر و تحمل و شکر کند

وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ۝ ۴ سیپاره ۱۹ سوره نمل

و هر که شکرگزاری کند پس جز این نیست که شکرگذاری میکند برائے نفع خویش و هر که ناسپاسی کرد پس پروردگار من بے نیاز کرم کننده است

و بنعمتها شکر کن۔ در شکر اندرش مزید نعمت۔ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۝ ۵ سیپاره ۲۱ سوره لقمان

و هر که شکر کند۔ پس جز این نیست که شکر میکند برای نفس خود

و همیشه در اسباب دنیا موازنه و مقابله خود از آنکس بکن که از تو کمتر باشد نه از شخص

برتر تا در آتش رشک و حسد نسوزی و کفران نعمت نکنی۔ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى

و مکشائے دو چشم خود را بسوئے

مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ۝ ۶ سیپاره ۱۶ سوره طه

آنچه بهره مند ساخته ایم بآن جماعتها را از ایشان از قسم آرائش زندگانی دنیا تا مبتلا کنیم ایشان را در آن

و جناب سعدی شیرازی رحمة الله علیه فرموده که روزی از بی کفشی خود گریستم شخصی را

بدیدم

دیدم که پای نداشت۔ شکر ایزد تعالی بجا آوردم که مرا از پا محروم و معذور نداشته

(پاره ۲ سوره بقره) وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ۝ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

وسپاس گوئید مرا و ناسپاسی من نکنید۔ وشکر کنید بر نعمت خدا اگر او را می پرستید

(پاره ۱۴ سوره نحل) اگر شکر نعمت کنی خدا تعالی نعمت را بر تو زیاده گرداند۔ اگر کفران نعمت کنی در عذاب

(پاره ۱۳ سوره ابراهیم) الٰہی گرفتار شوی۔ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

اگر شکر کنید زیاده دهم شما را اگر ناسپاسی کنید۔ هر آئینه عذاب من سخت است

العزیز پیشه قناعت اختیار کن۔ قناعت گنجیست غیر فانی۔ و از فقر و فاقه

شکایت مکن که درجه تو کم میشود۔ و فقر میراث پیغمبران علیهم السلام است و خاصه

(پاره ۲۲ سوره فاطر) خاندان نبوت۔ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

ای مردمان نیازمندانید بسوئے خدا و خدا اوست بے نیاز ستوده

؎ بوقت تنگدستی آشنا بیگانه میگردد ٭ صراحی چون شود خالی جدا پیمانه میگردد

قطعه پس زانو منشین و غم بیهوده مخور ٭ که زغم خوردن تو رزق نگردد کم و بیش

چون از این کوشش بیفائده سودی ندهد ٭ پس میازار دل خود زغم ای ورا اندیش

؎ مکن زغصه شکایت که در طریق ادب ٭ براحتی نرسید آنکه زحمتی نکشید

وَاللّٰهُ الْغَنِیُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ ۚ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا ۙ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا ؕ
وخدا توانگراست وشما محتاجید۔ پس زیراکہ ہرآئینہ متصل دشواری آسانیست۔ البتہ متصل دشواری آسانیست
سَیَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ یُّسْرًا ؕ و کم خوردن وکم خفتن وکم گفتن عادت کن
پدید خواہدآورد خدا بعداز تنگدستی آسایش را۔
گوش بند وچشم بند ولب بہ بند ؛ گر نہ بینی سر حق بر من بخند۔ زبان خود را نگاہدار از بسیار گفتن
اگرچہ ہمہ راست باشد بجز ضرورت سخن مگو۔ تا آنکہ کسی نہ پرسد ہیچ مگو۔ آنچہ گوئی
مختصر وبامعنی بگو۔ نقصانات گویائی از مطالعۂ کیمیائی سعادت حجت الاسلام بدان
سخن بسیار گفتن دل را بمیراند۔ اِنَّ كَثْرَةَ الْكَلَامِ يُقْسِي الْقَلْبَ العزیز
گفتگوے بسیار دل را سخت میکند۔
خرج باندازۂ دخل کن ؎ بر احوال آنکس بباید گریست ؛ کہ آمد بود نوزدہ خرج بیست ؛ و اسراف
مکن کہ بہلاکت میکشد۔ اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الْمُسْرِفِیْنَ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِیْرًا ؕ
ہرآئینہ خدا دوست نمیدارد وازحد گزرندگان را و اسراف مکن اسراف کردنی
اِنَّ الْمُبَذِّرِیْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّیٰطِیْنِ ؕ وَكَانَ الشَّیْطٰنُ لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا ؕ
ہرآئینہ اسراف کنندگان ہستند برادران شیاطین۔ وہست شیطان بہ نسبت پروردگار خود ناسپاس
العزیز این عالم۔ عالم اسباب است برائے بہبودی دارین سعی کن و بے
دست وپاشدہ کاہل مباش۔ ونہ بر سعی خود غرہ مکن۔ بر توکل زانوی شتر بہ بند

(پارہ (۴) سورۂ آل عمران) وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ۝

و بر خدا باید کہ توکل کنند مسلمانان۔ ہر آئینہ خدا دوست میدارد توکل کنندگان

(ایضاً) وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ۝ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۝ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝

و توکل کن بر خداوند غالب مہربان۔ و توکل کن بر خدا۔ و خدا وکیل

(پارہ (۱۹) سورۂ شعراء) (پارہ (۲۱) سورۂ احزاب) حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ۝

بس است مرا خدا ائے بر وے توکل میکنند توکل کنندگان۔ و ہر کہ توکل کند بر خدا پس خدا بس است

(پارہ (۲۴) سورۂ زمر) (پارہ (۲۸) سورۂ طلاق) ہر حاجتی کہ داری اولاً از خدا تعالیٰ بخواہ۔ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰىكُمْ ۝

پس بدانید کہ خدا مددگار شما است

نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ۝ و بعد از آن از سبب طلب کن۔ اگر بہچنان

نیک مددگار است و وے نیک یاری دہندہ است۔

(مشکوٰۃ صفحہ (۲۰۴)) خود عزت یابی و سر بر آوردہ شوی شکرِ مسبب الاسباب بجا بیاور

(پارہ (۹) سورۂ انفال) (پارہ (۵) سورۂ نساء) وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوْا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ ۝

و می فرماید کہ حکم براستی کنید چون حاکم شوید میان مردمان۔ ہر آئینہ خدا نیکو چیزیست کہ باآن پند میدہد شمارا

انکساری و حاجت برآری مردم را شعار خود گردان ؎ اعتبارے نیست قدسی طایر اقبال را

این کبوتر ہر زمان مشتاقِ بامِ دیگر است ؎ ہمیشہ بر لبِ فوارہ این سخن جاریست

کہ اوجِ مردمِ دنیائے دون نگون ساریست۔ ہر عروجے را نزولیست۔ دامے

درسے۔ قدمے۔ سخنے دریغ مدار ع نمد شاخِ پر میوہ سر بر زمین

خیرُ النّاسِ مَن یَنفَعُ النّاسَ - اِنَّ اللہَ یُحِبُّ المُحسِنِینَ ۵ ۲

بہترین مردم کسی است کہ نفع رساند مردم را۔ ہر آئینہ خدا دوست میدارد نیکوکاران را

اِنَّ اللہَ لَا یُضِیعُ اَجرَ المُحسِنِینَ ۵ ـ بادہ نوشیدن و ہوشیار نشستن سہل است ۳

ہر آئینہ خدا ضایع نمی کند مزد نیکوکاران را۔

گر بدولت برسی مست نگردی مردی ـ فروتنی است دلیلِ رسیدگانِ کمال

کہ چون سوار بمنزل رسد پیادہ شود ؛ خدّامِ خود را بدگوئی و خدمت ناقابلِ برداشت

سفرمائی ع یارب مباد کس را مخدومِ بے عنایت ۔ کہ خواجگی مسلم باوست

تعالٰی شانہٗ اِنِ الحُکمُ اِلّا لِلہِ ما ہمہ بندگانِ اوئیم ۔ ہر کہ رحم نکند رحم را نشاید۔ ۴

نیست حکم مگر خدا را

رحم بر بدان ستم است بر نیکان ـ من و تو ہر دو خواجہ تاشانیم ؛ بندۂ بارگاہِ سلطانیم

ہو السلطان الحمید الفعال

احیاناً از خدمتگارے تقصیرے سر زند عفو فرمائی۔ ع

خواجہ آنست کہ باشد غمِ خدمتگارش ـ چوب آب فرومی نبرد حکمت چیست

شرمش آید ز فرو بردنِ پروردۂ خویش ع در عفو لذتیست کہ در انتقام نیست

نواختہ را نباید انداخت ۔ تا غفور ہے تو عفو کند وَ اِنَّ اللہَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ۵ ۵

و ہر آئینہ خدا عفو کنندہ آمرزگار است

۲ پارۂ (۲) سورۂ بقرہ

۳ پارۂ (۱۱) پارۂ (۱۲)

۴ پارۂ (۷) سورۂ انعام

۵ پارۂ (۲۸) سورۂ مجادلہ

؎ دولتِ جاوید یافت ہر کہ نکو نام زیست — کز عقبش ذکرِ خیر زندہ کند نام را

عَزَّ مَنِ انْکَسَرَ وَذَلَّ مَنِ اسْتَکْبَرَ ۞ خود را وقع نباید نہاد

عزت یافت آنکہ عجز ورزید و ذلت یافت آنکہ غرور کرد۔

وبچشمِ کم نباید دید تا برتبہ توان رسید ؎ یکی قطرہ باران ز ابرے چکید

خجل شد چو پہنائے دریا بدید ۞ کہ جائیکہ دریاست من کیستم ۞ گر او ہست حقا کہ من نیستم

چو خود را بچشمِ حقارت بدید ۞ صدف در کنارش بجان پرورید ۞ سپہرش بجائے رسانید کار

کہ شد نامور لولوئے شاہوار ۞ بلندی بدان یافت کو پست شد ۞ درِ نیستی کوفت تا ہست شد

تِلْکَ الدَّارُ الْاٰخِرَۃُ نَجْعَلُھَا لِلَّذِیْنَ لَا یُرِیْدُوْنَ عُلُوًّا فِی الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا

این سرائے بازپسین مقرر می کنیم آنرا برائے آنان کہ نمی طلبند تکبر در زمین و نہ فساد

و در اظہارِ خوبی و کمالِ خود مجوش۔ بلکہ در اخفائے آن بکوش۔ کمال وخوبی ہمچو جواہر

کانے باوجودِ اخفائے خود پوشیدہ نمیتوانند بود و عاقبت از حضیضِ پستی باوجِ عزت

و قدر جلوہ خواہد نمود ؎ لعل کو بود مختفی در کان ۞ شد سر انجام زیبِ تاجِ شہان

حاصلِ کلام اگر بہ ثروت وحکومت برسی از پرداخت وتواضع

حالِ عجزہ وضعفا غافل نباشی و تا امکان بصلاح و رفاہِ ماتحتان جد و جہد بکار بری

مَادُمْتَ تَخْفِضُهَا يَزِيْدُ عَلَاؤُهَا + وَالْعَكْسُ فَانْظُرْ اَيَّ ذٰلِكَ اَحْوَطُ ۝

چندانکہ پست نمائی نفس را مرتبہ اش زیادہ مسگردد + دگرنہ برعکس شود بہ بین کہ کدام حالت بہتر است

آوردہ اند کہ حضرتِ عمرِ فاروق رضی اللہ عنہ در عہدِ خلافتِ خود باآنکہ منہیان دیگر برگماشتہ خود را نیز برآن داشتہ کہ شبہا در ظلمت تنہا بنفسِ نفیس گرد مدینہ طیبہ گشتے۔ و از ہر کوچہ و برزن و محلہ و نشیمن برگزشتے۔ تا باستعلام و استخبار ستکر

دانستن خبر گرفتن

معمول را متروک فرماید و معروفِ متروک را معمول نماید و مظلوم را از ظالم رہاند

خلاف شرع حکم شرع

و داد ستمکش از جفاکار ستاند۔ شبے گزرش بخرابہ افتاد۔ دید کہ بیوہ زنے بیچارہ باجگرے پرخون و دلے صد پارہ خستہ زیرِ درختی نشستہ است و بصورتِ درد آلود آواز غم آلود بفریاد و نالہ الجوع یتیمانِ خرد سالِ خود دلجوئی می نمود و بجہتِ تسکین آنہا بلطایف الحیل مصروف بود کہ اے جانانِ مادر ببینید کہ برسہ بالائے اجاق است۔ مادر را بے آرامی شما شاق است۔ اندک راحت بیابید

وتا طبخ بخوابید۔ حضرتِ عمرؓ کہ این شنید بسرِ وقتِ او رسید و حال پرسید آن زن ماندہ

فاقہ زدہ در شورشِ حال وضجرتِ طبع کہ اغلب درین صورت پیدا میشود نسبت
شورش

بخلیفہ نفرین ساخت و سب وشتم آغاز نہاد و گفت وای برا و و بر خلافتش کہ یاد
دشنام ایضاً

از غربا ندارد۔ وخبرے از در ماندگان نگیرد اینک کہ بر ما صورت فاقہ رو نمودہ

جز صدائے الجوع تاب وطاقتی ندا ریم۔ من برائے نمایش و بغرضِ تسلیِ اطفالِ

خُرد سالِ خود آتش زیرِ دیگ خالی میزنم تا اطمینان خواطر آنہا گردد۔ و دمی

سکوت ورزیدہ بخواب بروند و مضطرب الحال نشوند۔ چون آنہا را باز از

بیداری بعالم اضطراب می یابم برائے دلجوئی آنہا ہمین لطایف الحیل بکار میبرم

دنیا گذشتنی وگذاشتنی است انشاءاللہ تعالیٰ بروزِ حساب دستِ من و دامنِ خلیفہ است

ندانم کہ فردا بروئے حاکمِ حقیقی جلشانہ نجاتش بچہ عنوان میگردد۔ دلِ حضرتِ عمرؓ

از سخنش سخت ترمتاثر گشتہ بآن زن فرمود کہ درین خصوص خلیفہ را قصورے نیست

تو از بیچارگی و مصائبِ خود خبرش نکردی۔ زن گفت کہ چرا خلیفہ بارگرانِ خلافت را

بر عہدۂ خود گرفتہ است خبرگیری ضعفا تعلق بذاتِ اوست۔ توتّبِ آن کو کہ درین

عالمِ پریشانی وسخت جانی تا بدارالامارۂ خلیفہ مع اطفال رسیدہ باظہارِ حالِ خود

درآیم۔ حضرتِ عمرؓ باستماعِ سخنش آب در دیدہ گردانید۔ وفوراً راہِ خود پیش گرفت۔ و در سبدی

آرد جو و نمک و انگشت و تابہ و دیگر اسبابِ ضروری اکل و شرب محمول کرد۔ غلامی خواست

کہ پیش بیوہ برد و بسیار د۔ امیر المومنین فرمود کہ ای کس بارِ مرا در قیامت تو نمیتوانی بر داشت

بگذار بارِ خودِ من خود میبرم۔ خود آن سبد بر سرِ خود گرفتہ پیشِ بیوہ روان شد و باستر ضای

خاطرش بدستِ خود نان تیار کردہ بزن و بچگانش حوالت نمود۔ زن بعد فراغ و سیری دستِ دعا

بر داشت و گفت کہ جامۂ خلافت بر جسمت میزیبد۔ خدا در جزای این لطف و مرحمت

ترا خلیفہ بسازد۔ و قایم مقام فاروق شوی۔ حضرتِ عمرؓ فرمود کہ خلیفہ را از علمِ غیب آگہی

نیست ورنہ خلیفۃ الوقت را دارالامارہ است پیشِ خلیفہ برو و باظہارِ حالِ خویش بپرداز

تابعیتم

تا بہ تہیۂ سامانِ معاش تو ہمت بگمارد۔ و وجہِ کفاف مقرر دارد۔ زن حسبِ فرمودۂ حضرت عمرؓ

عازمِ شہرِ مدینہ گشتہ چون خلیفۃ الوقت را دید بشناخت و بترسید و ہراسان شد کہ

در دلِ خود اندیشید کہ وائے بر عقلم و حیف بر بے صبوریم کہ من از فقر و فاقہ دیروز عنانِ صبر

از دست دادم۔ و از آتشِ گرسنگی سوختہ نسبت امیر المومنین زبان راندم۔ ندانم کہ امروز

خلیفہ بامن چہ طور پیش می آید۔ خلیفہ بادراکِ پریشانی زنِ مذکورہ تبسم کرد و بالجملہ دراہم چند

از بیت المال بغرضِ پرورش مقرر فرمود تا آنکہ پس از وے بنامِ اطفالش جاری و باقی ماند

پارہ (۱۳) سورۂ یوسف

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۝ و ریزۂ نان را حرمت دار کہ فرد آیات

ہر آئینہ ہست در قصۂ ایشان پندے خداوندانِ خرد را۔

کابینِ حورانِ بہشت ہمین است ۝ و چون خواہی کہ تزویج کنی۔ این امر ملحوظ نظر باشد کہ مہر

بقدرِ امکان زن از تو در مال۔ و جمال۔ و کمال۔ و سال۔ کمتر باشد۔ و بقرار دادِ مہر

حسبِ استطاعتِ خود و بترکِ رسومِ مروجہ و بموجبِ شرعِ شریف مناکحت نمائی

وحقوقِ زوجہ را کہ ہفت اند۔ اوّلاً اینکہ او از فعلِ مذموم زوج را محترز دارد گویا مانع

آتشِ دوزخ باشد۔ دوئم خازنہ ونگہبانِ نقد وجنسِ شوہرِ خود است سوئم طباخہ است

از ہر گونہ طبخ و با نواعِ بخت و پز سیر و متلذ ذ میدارد۔ چہارم دایۂ اولاد و اطفال است پنجم

خیاطہ است کہ دوختِ ملبوساتِ تو و اطفالِ تو میسازد ششم خادمہ است۔ کہ بر وقتِ کار

بکارش میخورد۔ و در تہیۂ اسبابِ آسایشِ جسمانی و راحتِ روحانی مستعد و آمادہ میباشد

ہفتم مونس و ہواخواہِ تست کہ در رنج و راحتِ زوجِ خودش دائماً شریک میباشد)

حفاظت کنی۔ ورنہ پشیمان شوی۔ زنِ بد بر دو قسم است منّانہ۔ و انّانہ مختصر تعریفِ منّانہ اینکہ

غرور بمالِ خود کند۔ و مالِ زوج را ہیچ ولاشی داند مختصر توصیف انّانہ اینکہ ہر گاہ شوہرِ خود را بیند

آوازِ خود ضعیف کند۔ و بیمار نماید۔ و حیلہ ہائے انواع و اقسام درمیان آرد وغیرہ

و بدکارترین زن ہمان کا از خا و ندِ خود بدل رضا مند نباشد۔ از دیدارِ چنین زن ہر ساعت

تاریکی موت بنظر می درآید ؎ زنِ بد در سرائے مردِ نکو ہم درین عالم است دوزخِ او

اَلرِّجَالُ قَوّٰامُوْنَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۵

مردان تدبیر کار کنندہ و مسلط شدہ اند بر زنان بسبب آنکہ فضل نہادہ است خدا بعض آدمیان را بر بعض

۵
(پارہ ۵)
سورۃ نساء

حاصل از نکاح علاوه از معصیت باز ماندن آبادیِ خانه و قوامِ معیشت و سرانجامِ روزگار

و محافظتِ نقد و جنس و حاصل نمودنِ اولاد که بقای نسل و ذکرِ جمیل از آن متصور است وبس

ـــه صلاحِ هر دو جهان است صحبتِ زنِ نیک ٭ زهی سعادت مردی که زن چنین دارد

رباعی آبِ خنک از شربتِ انگوری به ٭ زن زشت و فادار ز صد حوری به

این نکته شنیدم ز حکیمان بسیار ٭ صحبت که بعزت نبود دوری به

وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا[۵۱] اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ[۵۲]

و حکم کن اہل خود را به نماز و صبر کن بر آن۔ جز این نیست که اموال شما و اولادِ شما امتحان است

وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ[۵۳] و نیست بر ما مگر پیغام رسانیدن ظاهر۔ العزیز هر مومن را که بینی در سلام تقدیم کن و سلام را جواب بگو[۵۴]

سلام کردن سنت است۔ و جواب گفتن[۵۵] واجب عوام الناس سلام علیکم که میگویند غلط است السلام علیکم یا سلام علیکم صحیح

وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى[۵۶] و هر گاه از برادرِ دینی ملاقات کنی بعدِ سلام

و سلامتی کسی را باشد که پیروی راه هدایت کند۔

مصافحه نما که بسبب مصافحه هر دو بخشیده میشوند[۵۷] و حقِ صله رحم نگاه دار که معذب نشوی[۵۸]

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ[۵۹] هر کرا خویش و اقارب راضی نباشند خدای جلشانه

و بده بخداوند قرابت حق وی را۔

[۵۱] پاره (۱۶) سوره (طه)

[۵۲] پاره (۲۸) سوره (تغابن)

[۵۳] پاره (۲۲) سوره (یٰسین)

[۵۴] مشکوة صفحه (۳۹۸)

[۵۵] صحیح مسلم صفحه (۲۱۳)

[۵۶] پاره (۱۶) سوره (طه)

[۵۷] مشکوة صفحه (۳۹۳)

[۵۸] مشکوة صفحه (۴۱۰)

[۵۹] پاره (۱۵) سوره (بنی اسرائیل)

از و خوشنود نشود العزیز هر کاریکه کنی دانسته کن و از نادان و جهال دور باش همنشین با یشان هرگز مباش

همنشین تو از تو به باید ✦ تا ترا عقل و دین بیفزاید ✦ نیکنامی خواهی اول با بدان صحبت مدار

خودپسندی جان من بان نادانی بود ✦ ع هر کرا نیست ادب لایق صحبت نبود۔ صحبت تاثیرے دارد

اَلصُّحْبَةُ مُؤَثِّرَةٌ وَلَوْ کَانَ سَاعَةً ✦ پسر نوح با بدان بنشست ✦ خاندان نبوتش گم شد

صحبت اثر کند اگرچه یک ساعت باشد۔

صحبت صالح ترا صالح کند ✦ صحبت طالح ترا طالح کند قطعه صحبت نادان ببین کوره آهنگران

ور نه دهد نار خویش شعله رسد بیگمان ✦ صحبت دانا تراطبلهٔ عطاردان ✦ ور نه دهد عطر خویش

لیک رسد بوی آن ✦ گر اتفاقاً نشینی۔ جز سخن پند و نصیحت چیزے دیگر مگو شاید هدایت تو موثر گردد

اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ ۞

دعوت کن یعنی مردمان را بسوی راه پروردگار خویش بدانش و پند نیک مناظره کن با یشان بطریقی که وے نیک است

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ۞

هرآئینه پروردگار تو دانا تراست بکسے که گمراه شد از راه او و او دانا تراست براه یابان

و هر کاریکه کنی در و مشورت نما که حق تعالیٰ فرموده۔ وَشَاوِرْهُمْ فِی الْاَمْرِ ۞

و مشورت کن با ایشان درین روزگار

و بکار ها استخاره کن از احادیث صحیحه ثابت است مَا خَابَ مَنِ اسْتَخَارَ ۞

یعنی خراب نشد هر که استخاره کرد

پاره ۱۴ سورهٔ نحل

پاره ۴ سورهٔ آل عمران

۵۲ (حصن حصین) منصوری (۲۱۱) از مشکوٰۃ و ترمذی

عن سَعَادَةِ ابْنِ اٰدَمَ اِسْتِخَارَتُہُ اللّٰہَ ۝ وَمِنْ شِقْوَتِہٖ تَرْکُہٗ اِسْتِخَارَتَہُ اللّٰہَ ۝ نظم

از سعادتِ اولادِ آدم استخاره کردن است از الله تعالیٰ و از بدبختی ابن آدم ترک استخاره است از خدا تعالیٰ

در بارگاهِ حضرتِ سلطانِ سخن مگو ۝ در کوی اختیار بدستِ زبان مده ۝ از دل بپرس هر چه بگوید همان بگو ۝ تا مشورت بدل

نکنی دل بدان مده ۝ دل هم اگر ز بادهٔ توحید مست شد ۝ هشیار باش در کفِ دل هم عنان مده ۝ بیرون ز خلق بر آئینِ خلق باش

کس را بسوی اندرونی نشان مده ۝ صد سر ز رین اگر ز پی یکحرف میرود ۝ خاموش باش هان سرِ خود

رائگان مده ۝ اَللّٰھُمَّ خِرْ لِیْ وَاخْتَرْ لِیْ وَلَا تَکِلْنِیْ اِلٰی اِخْتِیَارِیْ ۝ شبلی سوال کرد نزد درگاهِ ربِّ کریم

خداوندا از طرف خود اختیار عنایت کن و مگذار مرا با ختیار من

منصور را بدار چرا دادی اے حکیم ۝ منصور بود واقفِ اسرارِ سرِّ دوست ۝ هر کس که راز فاش کند

این سزای اوست و بر سخن بزرگان و اربابِ حقوق گوش دار و از مصلحت سخنِ بزرگان

دور مباش ع سخن شنیدن بیخِ دولت ۝ العزیز اَلْمُؤْمِنُ لَا یُلْدَغُ مِنْ جُحْرٍ مَّرَّتَیْنِ ۝

۵۳ ترمذی صفحه (۲۶)

مردِ دیندار از یک سوراخ دو مرتبه گزیده نمی شود ـ

یعنی از علاماتِ ایمان آنست که اگر خلافی و خطائی سر زند مرتبهٔ دیگر در آن خطا گرفتار نشود و از خود گستی

حذر کن که وعیدِ سخت و سزایش خلودِ نار است و خشم ۵۵ مثلِ خمر حرام آمده العزیز رعایتِ همسایگان ۵۴ نگهدار

غصه دوام

حضرت علیه الصلوٰة والسلام فرموده که جبرئیل علیه السلام بار بار در حقوقِ همسایه بمن تاکید می نمود گمانِ من رسید که

۵۴ مسلم صحیح صفحه (۵۰)

همسایهٔ او در ورثه قرار سید بنده العزیز پرهیز چو خود پرده بگیر۔ که مبادا بدان عیب گرفتار شوی۔ بلکه تو شکر کن که بدان فعل مبتلا نه گشتی۔ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ و طعنه مکن که بال است

بدرستیکه او اوست شنوا دانا

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا یَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰۤى اَنْ یَّكُوْنُوْا خَیْرًا مِّنْهُمْ وَ لَا نِسَآءٌ

اے مسلمانان مسخر نکنند گروہے با گروہے احتمالست که آن گروه بهتر باشد از ایشان و نفعل الامر ونه زنان

مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰۤى اَنْ یَّكُنَّ خَیْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَ لَا تَلْمِزُوْۤا اَنْفُسَكُمْ وَ لَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ

مسخر کنند با زنان دیگر احتمال است که زنان بهتر باشند از ایشان۔ و عیب مکنید در میان خویش و یکدیگر را بخطاب هائے ناخوش مخوانید

العزیز در دل کینه مدار که عملِ حسنه را باطل گرداند مبارک است آن سینه که از کینه پاک است ؎

کفر است در طریقتِ ما کینه داشتن ٭ آئینِ ماست سینه چو آئینه داشتن و با هیچکس حسد مبر که حرام است ؎

غمناک نباید بود از طعنِ حسود اے دل ٭ شاید که چو وابینی خیرِ تو درین باشد مثنوی هان و هان ترکِ حسد کن از میان

ورنه ابلیسی شوی اندر جهان ٭ چوب هم بود آبرا در آن ستون ٭ کز فراقِ مصطفےٰ بگریست خون ٭ ای تو انسان

چوب از تو بهتر است ٭ کینه ها در سینهٔ تو مضمر است ٭ کینه و بغض و حسد ایمانِ تست ٭ در کشاکشها حسرت جانِ تست

ای منافق این همه داغِ نفاق ٭ خیر بر خور از بهارِ اتفاق و عیب کسے را در مجلس مگو که خدا تعالےٰ ستار العیوب است

هرچه گوئی در تنهائی حسبةً لله بگو۔ و برادرِ دینی خود را در مجلس بحقارت از جایش بر داشته

خود بجای او منشینی آنچه بر خود نه پسندی بدیگران مپسند ۵ بنی آدم اعضای یکدیگرند ۵ که در آفرینش ز یک جوهر اند

العزیز وعده را خلاف مکن که وعده خلافی یکی از علامت منافقیت - یا ایها الذین آمنوا اوفوا بالعقود

ای مومنان وفا کنید بعهدها یعنی عهد که با خدا بستید

واوفوا بالعهد ۵ ان العهد کان مسئولا ۵ یا ایها الذین آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون

و وفا کنید بعهد - هر آئینه عهد پرسیده خواهد شد از و - ای مسلمانان چرا میگوئید آنچه نمی کنند

کبر مقتا عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون ۵ حیف بشکستیم آن عهد الست

بسیار ناپسندیده شد نزدیک خدا آنکه بگویند آنچه نکنند.

زان شکست آمد بکار ما شکست ۵ عهد ها بر بسته بشکستیم ما ۵ با شکستن عهد بر بستیم ما

فمن نکث فانما ینکث علی نفسه ج ومن اوفی بما عاهد علیه الله فسیؤتیه اجرا عظیما ۵

پس هر که بشکند عهد را پس جز این نیست که میشکند نفس خود و هر که وفا کند بآنچه عهد کرده است بر آن با خدا پس زود بدهد او را خدا مزدی بزرگ

و در امانت هرگز خیانت مکن - ان الله یامرکم ان تؤدوا الامنت الی اهلها

هر آئینه خدا می فرماید شما را که ادا کنید امانت ها بسوی اهل آن

ان الله لا یحب الخائنین ۵ وان الله لا یهدی کید الخائنین ۵

بدرستیکه خدا دوست نمیدارد خیانت کنندگان را - و بداند که خدا راه نمی نماید حیله خیانت کنندگان را

و مردم را فریب مده که فریب علامت نفاق است یکرو و یک زبان و یکدل باش علامت مومن

همین است ور دل نفاق مدار - ان المنافقین فی الدرک الاسفل من النار ۵ ان الله جامع المنفقین

هر آئینه منافقان در طبقهٔ زیر ترین اند از آتش - هر آئینه خدا جمع آرنده است منافقان

والکفرین فی جهنم جمیعا ۵ العزیز در وزن و پیمانه نهایت احتیاط مد نظر دار و از جادهٔ اعتدال منحرف مشو

و کافران را همه یک جا در دوزخ -

پاره (۶) سوره مائده

پاره (۱۵) سوره بنی اسرائیل

پاره (۲۸) سوره صف

پاره (۲۶) سوره فتح

پاره (۵) سوره نساء

پاره (۱۰) سوره انفال

پاره (۱۳) سوره یوسف

پاره (۵) سوره نساء

پاره (۵) سوره نساء

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۝ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ

وتمام کنید پیمانه و ترازو را بانصاف و تمام کنید پیمانه را چون پیمائید

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۝ ذَالِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ۝

و بسنجید به ترازوئے راست۔ این بهتر است و نیکوتر است از جهت عاقبت۔

ایعزیز در معامله داد و ستد بر شخص اول اقدام مکن اگر کسی پیش از تو قیمت چیزے را از بایع

قرار داده باشد تو بر آن افزوده معامله اشیاء را بر هم مکن **و** از ظلم حذر کن و بر کسی ظلم مکن

بترس از آهِ مظلومان که هنگامِ دعا کردن ❊ اجابت از درِ حق بهرِ استقبال می آید

وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِينَ ۝ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ۝ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِينَ ۝

خدا دوست نمیدارد ستمگاران را۔ و نیست برائے ستمگاران هیچ یاری دهنده۔ لعنت خدا است بر ستمگاران

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ۝ مَنْ اَعَانَ ظَالِمًا فَهُوَ ظَالِمٌ ۝

و خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را هر که ظالمی را اعانت کند او خود هم ظالم است

و در منازعت تقدیم مکن اَلْبَادِيْ اَظْلَمُ آمده یعنی تقدیم کننده ستمگارتر است **و** در میانِ

برادرانِ دینی خود آتش افروزی و مفسده پردازی و نمّامی و غمّازی مکن و همواره بکشاده پیشانی

و بصالحت پیش آی۔ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۝ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ۝

و خدا تعالی دوست نمیدارد مفسدان را۔ هر آئینه ما ضایع نمیسازیم مزد نیکوکاران را

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ۝ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۝

هر آئینه خدا تعالی راست نمی آرد کار مفسدان را۔ هر آئینه خدا تعالی دوست نمی دارد فساد کنندگان را

۵۱ پاره (۲۶) سوره حجرات

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۵۱

جز این نیست که مسلمانان برادران یکدیگراند پس صلح کنید میان دو برادر خویش و بترسید از خدا تا بر شما رحم کرده شود

ایعزیز احیاناً از برادر دینی خود مخالفتی باتو واقع شود۔ باید که بمصالحت و اتفاق کوشی

۵۲ پاره (۵) سوره نساء

و رجوع کنی بحکم الله جلشانه و امر رسول کریم علیه الصلوٰة و التسلیم۔ ۵۲ یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا

اے مومنان

اَطِیْعُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ وَاُولِی الْاَمْرِ مِنْکُمْ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِیْ شَیْءٍ فَرُدُّوْهُ

فرمان برداری کنید خدا را و فرمان برداری کنید پیغامبر را و فرمان روایان از جنس خویش پس اگر اختلاف کنید در چیزے پس راجع کنید

اِلَی اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ کُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِکَ خَیْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِیْلًا

بسوے خدا و پیغامبر اگر اعتقاد میدارید بخدا و روز آخر این بهتر است و نیکوتر باعتبار عاقبت

و هرگاه کسیکه در غائب به برادر دینی خویش دعاء خیرے میکند۔ فرشته میگوید که

بعوض این دعا تو هم ثواب میرسد ایعزیز اگر کسی بتو بد گوید۔ تو او را بدگوی

اگر ترقی درجات میخواهی۔ و هر رنجیکه از دست و زبان خلق بتو رسد تو بخدا ایتعالی حواله کن

۵۳ پاره (۳) سوره آل عمران

۵۳ وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ ذُو انْتِقَامٍ و اگر توانی معاف نمائی رباعی با دشمن و دوست فعل نیکی نیکو است

وخدا غالب صاحب انتقام است

بد کے کند آنکه نیکیش عادت و خواست ٭ با دوست چو بد کنی شود دشمن تو

با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست ٭ درخت دوستی بنشان که کام دل ببار آرد

نہالِ دشمنی برکن کہ رنج بیشمار آرد۔ وَلَا تَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

و برابر نیست نیکی و بدی دفع کن بدی را بآن خصلتی

فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ۝ السَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ ۝

کہ آن نیکو تراست پس ہرچہ این چنین کنی گردد آن کسی کہ باشد میان تو و میان او دشمنی گویا دوست کارساز است۔ سعید شخصی است کہ از غیر خود پند گیرد۔

العزیز حضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام فرمودند کہ در جماعتِ شما کدام کس پہلوان تر است

از صحابہ یکی عرض نمود کسیکہ پشتش بزمین نخوردہ باشد۔ فرمود آنچہ بگمانِ شما رسیدہ

چنان نیست۔ بلکہ جوانمرد ہمان است کہ در حالتِ غیظ و غضب (کہ عقل زایل میشود)

خود را از فحش و ہزیان گوئی نگاہدارد۔ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۝

و فرو خورندگانِ خشم و عفو کنندگان تقصیر از مردمان

وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ۝ العزیز پیران را تعظیم کن کہ ادب تاجیست از لطفِ الٰہی

و خدا دوست میدارد نیکوکاران را۔

بنہ بر سر برو ہر جا کہ خواہی ؎ کہ پیران را حق دوست میدارد ۔ شہری کہ در آن عزتِ پیران نشود

آن شہر عجب نیست کہ ویران نشود و عبادت در جوانی کن کہ جوانانِ عابد را

حق تعالیٰ دوست میدارد ۔ جوانا رہِ طاعت امروز گیر ؎ کہ فردا جوانی نیاید ز پیر

من آن روز را قدر نشناختم ؎ بدانستم اکنون کہ در باختم العزیز ہرچہ در راہِ خدا تعالیٰ

(پارہ ۲۴ سورہ حٰم سجدہ)

(پارہ ۴ سورہ آل عمران)

میدهی بزبان میاور۔ که ثوابِ تو ضائع میشود یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا

اے مومنان تباہ مکنید

صَدَقٰتِکُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰی کَالَّذِیْ یُنْفِقُ مَالَهٗ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ

خیرات خود را بمنت نهادن و آزرده کردن همچو کسیکه خرج میکند مال خود را برائے نمودن مردمان و ایمان ندارد بخدا و بروز قیامت

و سائل را توبیخ مکن۔ وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ وَّمَغْفِرَةٌ خَیْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ یَّتْبَعُهَآ اَذًی

سرزنش — و اما سائل را پس بانگ مزن۔ کلام شیرین از صدقه بهتر است که پس او اذیت باشد

و هرچه خوری به نیتِ طاعت بخور و هرچه پوشی برائے سترِ عورت بپوش

سفید رنگ از همه بهتر سرخ و معصفر برائے زن است ایعزیز شیرین گو یا نرا

رنگِ زعفران

حق تعالیٰ دوست میدارد۔ همواره شیرین زبان باش۔ ترش روئی مپسند

ع نعمتِ برگزیده شیرین است۔ شیرینی را دوست دار که نشانِ ایمان است

و پیازِ خام و مماثلِ آن مخور که از بد بوئیش ملائکه میگریزند و به خوشبوئی

خود را مطیّب کن که ملائکه طیب را دوست میدارند و بوقتِ خفتن سرمه کش

خوشبوئی

که بصارتِ چشم را زیاده گرداند و وقتِ خفتن آوندهائے زیر سمان سرپوش اگرچه

از یک کاه باشد و قبل و بعد از طعام نمک اندک بخور که فوائد کثیره است

ع۱ پاره (۳) سوره بقره

ع۲ پاره (۳۰) سوره ضحی

ع۳ پاره (۴) سوره آل عمران

ع۴ ترمذی صفحه (۳۴)

و بغیرِ اشتہائے صاف طعام مخور کہ ضرر دارد و با بقاءِ اشتہا دست از طعام
بازدار کہ از امراضِ ظاہری و باطنی حفاظت کند سے اندرون از طعام خالی دار تا دراو نورِ معرفت بینی
و طعام را تنہا مخور کہ شیطان شریکِ تو باشد ع خاک بر آن خورده کہ تنہا خوری
و طعام را انتظار مده کہ بزه کار شوی و طعام را بسیار گرم مخور و از قبلہ انگشت سرِ انگشت
بخور کہ برکت دارد۔ و از کناره بخور۔ و از میانہ مخور کہ برکت زایل می شود
و آب را باندازهٔ سہ نفس خور کہ آب حکمِ طعام دارد۔ زیادتیِ آب ضرر دارد دم
و اکثر علت ہا از آب پیدا گردد۔ و معده را از نان و آب تا حلق پُر مکن و
ہمیشہ طعامِ لذیذ مخور۔ کہ مبادا بدلہ نعمتہائے بہشت گردد و ہمیشہ گوشت مخور
کہ دل سخت میشود و جامۂ نازک مپوش ہر کہ جامۂ باریک بپوشد دینِ او
سست گردد **ایعزیز** اول روز بخواب مَرَو و آخر روز بخواب مَرَو
کہ زیان دارد و اولِ شب پیش از نمازِ خفتن عشا بخواب مَرَو و قیلولہ بکن

کہ سنت است۔ بشرطیکہ تہجد گذاری **و** رو بقبلہ مشت **و** پا بجانب قبلہ دراز

مکن کہ بے ادبی است **و** شب برہنہ خواب مکن کہ ملائکہ از تو نفرت گیرند

و لباسِ مردان زنان را و لباسِ زنان مردان را پوشیدن حرام است **و**

ہر کارِ عمدہ از دست راست کن و ہر کارِ مکروہ بدستِ چپ بکن **و** پوشیدن

کفش ابتدا بپائے راست کن و در کندن بپائے چپ **و** چون سہ کس

یک جا نشستہ باشند نباید کہ دو کس ہمدیگر سرگوشی کنند **و** استادہ استنجا مکن

و ہرگاہ از خانہ بیرون آئی اول پائے راست بگذار و داخل شدن با پائے چپ

و در سوراخ بول و در آب ساکن بول و براز مکن **العزیز** علی الدوام از رسومات

خلافِ شرع شریف و دیگر امورات مکروہات و حرام احتیاط باید و در مسائل

مختلف فیہ ترجیح بر تجویزِ اہل سنت ماند و از پوشیدن کوٹ پتلون

وغیرہ پرہیز کن۔ در حدیث آمدہ آنچہ کہ از شتالنگ از ازار فرود آید در آتش

مشکوٰۃ از بخاری صفحہ ۳۷۵

است یعنے پوشیدهٔ او در آتش رود۔ ولباس حسب طریقه مشایخین وعلماوصلحا

بپوش تا همراه ایشان محشور شوی۔ رسول مقبول فرمود۔ اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

هر که با قومی شباهت پیدا کرد پس او از ایشان شمرده شد

یَا بَنِیْ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَیْکُمْ لِبَاسًا یُّوَارِیْ سَوْاٰتِکُمْ وَرِیْشًا وَلِبَاسُ التَّقْوٰی ع پاره (۸) سوره اعراف

اے فرزندان آدم هر آئینه ما فرود آوردیم بر شما لباسی که بپوشد شرمگاه شما را و فرود آوردیم جامهائے زینت را ولباس پرهیزگاری

ذٰلِکَ خَیْرٌ **ایعزیز** هر که زر ندارد عزت دنیا ندارد۔ وهر که زن ندارد

وی از همه بهتر است

آسایش تن ندارد۔ وهر که فرزند ندارد۔ روشنائی چشم ندارد۔ وهر که برادر ندارد

قوت بازو ندارد۔ وهر که این چهار ندارد هیچ غم ندارد **ایعزیز** ؎

نور چشم آدمی افزون شود از هشت چیز ✽ گر میسر میشود باو نظر کن هر زمان

بر زر و بر مصحف و شیخ کبار و شاه عادل ✽ خط خوب وحسن خوب وسبزه وآب روان

ایعزیز یاد گیر که حاکم وحافظ وحکیم وحجام وحمام کهنه باید **ایعزیز**

دو چیز آثار نیکبختی است ترس از رب جلیل۔ وقناعت بقلیل **و** دو چیز است

یکی بهتر از آن ودیگرے بدتر از آن در جهان نیست۔ اول دادن۔ دوم خواستن

و دُو چیز را فراموش مساز - اول عبادت - و ثانی سخاوت و دُو چیز خلل پادشاهی است

غفلتِ وزیر و نفرتِ فقیر و دُو چیز آثارِ سعادت است - رغبت با علما و صحبت

با فقرا و دُو چیز بهترین نعمتها است - خُلقِ ملیح - و زبانِ فصیح و دُو چیز نشانِ

بدبختی است - بزرگان را ابدی یاد کردن و خود را از همه بهتر دانستن و

دُو چیز دلیلِ احمقی است - سخنِ زنان شنیدن و از سفلگان توقع داشتن و

دُو چیز دل را روشن سازد - ذکر خدا و کلامِ انبیا علیهم السلام و دُو چیز بهتر از همه چیزها است

قبول کردنِ نصیحتِ کبار - و پذیرفتنِ عذرِ گناهگار و دُو چیز انسان را بهتر است

طلبِ خوشنودیِ ذوالجلال - و استدعایِ معاشِ حلال و دُو چیز علامتِ نیامنست

صبر بر بلا - و شکر بر نعما و دُو چیز غنیمت شمر - جوانی پیش از پیری - و صحت

قبل از بیماری و دُو چیز باعثِ تاریکیِ دل است - کثرتِ کلام - و فرطِ مشام زیادتی

و دُو چیز ملامِ دائمی است - مخدومِ متلون - و خادمِ غیر متدین و دُو چیز

در نقصان نیفگند. گفتارِ سنجیده. وعملِ پسندیده و دو چیز به حُمق منسوب است
ستایشِ خویش. واتباعِ بدکیش و دو چیز حافظه را زیاده گرداند. اول صبح بر خاستن
وهمیشه با وضو بودن و دو چیز شیوهٔ صداقتِ خلّت دوستی است. گرفتنِ دستِ
دوست در پریشانی. ودادنِ مشورتِ نیک در حیرانی ؎ دوست آن باشد
که گیرد دستِ دوست در پریشان حالی ودرماندگی و دو چیز آثارِ نادانی است
قطعِ کلام نمودن وبے محل گفتگو کردن و دو چیز انسان را نام آور میکند. هوشیاری
از کام. وبردباری از عام و دو چیز علامتِ فراست است. دریافتنِ انجامِ امور
وتوقف در الزامِ قصور و دو چیز بهتر از همه کارهاست. قول موافقِ آیاتِ قرآن
العزیز وفعل مطابقِ حدیثِ رسولِ سُبحان صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم
سہ چیز موجبِ عزت است. با پیران خدمت. وباجوانان نصیحت. وباخردان
شفقت و سہ چیز مردانِ خدا اختیار میکنند. فقرِ اختیاری. ورضا بقضاءِ الٰهی

وصبر بر سوگواری **و** سه چیز ثمرِ شومیت است۔ کینه در دل داشتن۔ وحسرتِ مردمان خوردن ودر طلوعِ آفتاب خوابیدن **و** سه چیز بجز سه چیز پایدار نماند مال بے تجارت۔ وملک بے سیاست۔ وعلم بے مباحثت **و** سه چیز دعوی آن نکند۔ یکی شجاعت۔ دوّم سخاوت۔ سوّم شرافت **و** سه چیز اختیار کند۔ نماز بحضورِ قلب گذاردن۔ وشب بیداری کردن۔ وکلام اللہ خواندن **و** سه چیز نشانِ کفر است۔ نفاق بدل نهادن۔ ومحبتِ دنیا بدل داشتن۔ وحرام را حلال دانستن

ایعزیز چهار چیز وظیفه باید کرد۔ صورتِ بندگی۔ وسیرتِ افگندگی۔ ودلجوئی دوستان ونیکوئی با مردمان **و** چهار چیز موجبِ تزاید دولت است۔ با بدان نفاق۔ وبانیکان اتفاق۔ بادوستان تلطف۔ وبادشمنان مدارا **و** چهار چیز چهار چیز را یاد می آرد۔ درد تندرستی را۔ وغم راحت را۔ وافلاس دولت را۔ ونا فرجامی صحبت را **و** چهار چیز علامتِ صاحبدلی است۔ هنگامِ طیش حفظِ مراتب داشتن وبحقِ هر کس

کلمهٔ کفر گفتن۔ و دلِ کسی رنجیده ساختن۔ و عیبِ مردم فاش نکردن **و** چهار چیز که مردم

از ارتکابِ آن منفعل میشوند۔ سخنِ بے محل گفتن۔ و صحبت با بدان داشتن۔ و جنگ

با مهتران نمودن۔ و حقارتِ علما و فقرا کردن **و** چهار چیز را چهار دزد اند۔ مال را

سرقت۔ و شعور را جاہلیت۔ و علم را نخوت۔ و محبت را قرض فَاِنَّ الْقَرْضَ

مِقْرَاضُ الْمَحَبَّةِ **و** چهار چیز آدم را ضعیف میکند۔ دشمن بسیار و قرضِ بشمار

مقراض محبت است

و پریشانی روزگار۔ و مخالفتِ پروردگار **و** چهار چیز چهار چیز را برباد میکند۔ ناشکری

نعمت را۔ و بیدادی دولت را۔ و غرور عزت را۔ و خندگی حکمت را **و** چهار چیز

نتیجِ حیاتِ مستعار است۔ ثنائے بزرگان۔ و دعائے درویشان۔ و نوازشِ

سلطان۔ و دیدن دوستان **و** چهار چیز باز نتوان یافت۔ عمرِ گذشته۔ و سخن گفته

و تیرِ جسته۔ و قضائے رفته؎ بر لبِ جوی نشسته گذرِ عمر ببین کین اشارت زجهانِ گذران

ما را بس؎ از دست رفته هیچ نیاید بهیچ حال ؎ چندانکه او فغان کند و جا مها درد

و چہار چیز سرمایۂ سعادت است۔ وفاداری بر قولِ خود کردن۔ و در کسبِ خویش کوششِ بلیغ نمودن۔ و بقدرِ ہر یک در تواضع کوشیدن و رازِ دلِ خود از غیر پوشیدن و چہار چیز خلاصۂ جمیع عبادات است۔ وفا نمودنِ عہود نگاہبانی کردنِ حدود (احکامِ حق)۔ وصبر بر مفقود (گم شدہ)۔ وخوشنودی بر موجود **العزیز** چون بر علمِ خود عمل نمائی علمِ لدنی دادہ شوی۔ وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا (وآموختیم او را از نزدیک خود علمے۔) اشارہ بسوی اوست و حدیثِ مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ آتَاهُ اللّٰهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (ہر کہ عمل کرد بہ علم خود بدہد خدا تعالیٰ آن علم کہ ندانستہ بود) شاہد بدوست ؎ علمِ باطن ہمچو مسکہ علمِ ظاہر ہمچو شیر ٭ کے بود بی شیر مسکہ کی بود بی پیر پیر۔

(پارہ ۱۵ رکوع ۱ سورۂ کہف)

چہ خوش گفتہ۔ دُرسفتہ ؎ روزہا باید کہ تا یک پنبہ دانہ زآب و گل
شاہدی را حلّہ بخشد یا شہیدی را کفن ٭ ماہ ہا باید کہ تا یک نطفہ آب اندر شکم
صفدری خیزد بمیدان یا عروسی انجمن ٭ سالہا باید کہ تا یک کودک از روی خرد
عالمِ دانا بود یا شاعرِ شیرین سخن ٭ قرنہا باید کہ تا صاحبدلے پیدا شود

بایزید اندر خراسان یا اُوَیس اندر قرن — العزیز — در هر کارِ نیک اول بِسمِ الله
(نام قریه)

(بنام خدا)
بگو که هیچ کارے بے بسم الله برکت ندارد و در آن کار شیطان شریک تو باشد

پس در ابتدائے هر امر بسم الله و بر انتهایش اَلحَمدُ لِلّٰه و بنا بر دفعِ ذنوب
(ثنا برائے خدا است)

اَستَغفِرُ الله و بر هر مصیبت اِنَّا لِلّٰه بگو۔ ذٰلِكَ فَضلُ اللهِ یُؤتِیهِ مَن یَّشَاءُ
(از خدا آمرزش میخواهم) (ما یان برائے خدائیم) (انیست افضل خدا میدهش به هر که خواهد)

(پاره ۲۷ سوره حدید ۴)

وَاللهُ ذُو الفَضلِ العَظِیم — العزیز — آنچه گوئی نخستین بر آن عمل نمائی و
(و خدا خداوند فضل بزرگ است)

چون گفتی دلیلش بیار و قدرِ مردم بدان و دوست را بسود و زیان امتحان کن

و بر زن و اسپ و شمشیر اعتماد مکن و خدمتِ مهمان بقدرِ امکان ادا کن و

مهمان را کار مفرما و پیشِ مهمان بر کسی خشم مکن و بخانه که در آئی چشم و زبان را
(غصه)

نگاهدار و دل و تن و جامه پاک دار و فرزندانِ خود را علم و ادب و سواریِ اسپ

و تفنگ زدن بیاموز و همه خواهشهائے اولاد بانجام مرسان و بلا اندیشه

کار مکن۔ مدبرانه کار کن و جوانمردی اختیار کن و نا آموخته استادی مکن

و ناکرده کرده مشمر و با بزرگان مزاح مکن و عوام را گستاخ مساز و هزل آمیز
تمسخر
گفتگو مکن و کارِ امروز به فردا مگذار و جنگِ گذشته یاد مکن و مالِ خود
به کسی منمائی و مالِ مردم و عقلِ خویش را زیاده مشمار و اندکِ خود را بهتر از
بسیاری دیگران دان و در فازه دست بر دهن بدار و پیشِ مردم
جمائی
خمیازه مکش و در بینی انگشت و از آن خلالِ دندان و ریش مکن
انگڑائی
ع خواهی نشوی رسوا همرنگِ جماعت شو و کیفیتِ سماعی بلا تحقیق پیشِ
کسی مگو ع شنیده کے بود مانند دیده و بعیبِ خود بینا باش و عیبِ کسان مجو
و استادِ شفیق را غنیمت دان و آبِ دهن و بینی به بلند آوازی انداختن
خلافِ تهذیب شمر و نمّامی و غمّازی حتیٰ از چشم و ابرو مکن و از قهقهه
و خنده با صدا حذر کن و سخنِ گفته مکرر مگو و مشنو و خود را مثلِ زنان میارا
ع ثنائی خود بخود کردن نه زیبد مردِ عاقل را و خلوت را بر جلوت ترجیح ده

و بانا شناختہ ہمسفر مباش و کم از سہ کس سفر نکنند و بہ بدی کسان
ہم داستان مشو و بغم کسان شادی مکن ؎ اگر بمرد عدو جائے شادمانی نیست
کہ زندگانیِ ما نیز جاودانی نیست و مردگان را بجز نیکی یاد مکن و فتنہ انگیزی
مکن و مصلحِ مردم باش وَالصُّلْحُ خَیْرٌ۔ و نانِ خود بر دسترخوانِ دیگران مخور
صلح کاری بہتر است
و تنہا پیشِ مردم مخور و از دشمنِ دوست رو حذر کن و در راہ از بزرگان
پیش مرو و از آستین بینی پاک مکن و پیش از وقت و بیش از قسمت
مخواہ ع رہ دیدہ برو اگرچہ دور است و با مست و دیوانہ سخن مگو و
با او باش و خیرہ سران بر سرِ کوچہ ہا منشین و زیر درختِ ثمرہ دار بول و براز
مکن و عجلت بکارہا مکن الا بضرورت ع مفتونِ معاشِ خود نمی باید بود
ع مغرور بعقلِ خود نمی باید بود ع با مردم نیک بدنمی باید بود و ہرکہ
از خدا تعالیٰ نترسد از و بترس و آزمودہ را مکرر میازما۔ مَنْ جَرَّبَ الْمُجَرَّبَ
کسیکہ آزمودہ شدہ را

حلّت بہ اللّٰہ امۃ بدانکہ بدی با بدان سبکساریست ونیکی با نیکان خیر جاریست
آن نباید خجالت برد
ونیکی با بدان کارِ عبداللہ انصاریست رباعی از دادہ چہ بہتر است گفتہ کہ طعام

نادادہ چہ بہتر است گفتہ دشنام ؎ وز خوردہ چہ بہتر است گفتہ کہ غضب

ناخوردہ چہ بہتر است گفتہ کہ حرام ایعزیز قطعہ یاد داری کہ وقتِ زادنِ تو

ہمہ خندان بدند وتو گریان ؎ آنچنان زی کہ وقتِ مُردنِ تو ؎ ہمہ گریان بوند تو خندان

چنان زندگانی کن اندر جہان ؎ کہ چون مردہ باشی نگویند مُرد

خیرے کن اے فلان وغنیمت شمار عُمر ؎ زان پیشتر کہ بانگ برآید فلان نماند

ایعزیز گفتہ می شود کہ روزے پیغمبر ما علیہ الصلوٰۃ والف الف التسلیم

باسہ یارانِ خود بدولت خانۂ امیر المومنین حضرت علی کرم اللہ وجہہٗ مہمان

آمدند حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ما حضر یک طاس روشن پر از عسل حاضر

نمودند چون حضرت رسالت پناہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم بر طاس

وعسل نظر فرمودند۔ گفتند۔ کہ عجب طاس روشن پُر از عسل و بروے موئے باریک

افتادہ است۔ بہ یارانِ خویش فرمودند کہ ہر یک تشبیہ این طاس وعسل و موئے

بدہند۔ ورو بجانب حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ آوردند۔ چنانچہ حضرت

صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتند۔ کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلّم۔ مرد دیندار

ازین طاس روشن تر۔ و ایمان دردلِ وے ازین عسل شیرین تر۔ و ایمان آخر باخود

بردن از این موی باریک تر۔ و حضرتِ عمّر ابنِ خطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عرض کردند

کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ پادشاہی ازین طاس روشن تر۔ ومملکت

اعنی حکومت پادشاہی ازین عسل شیرین تر۔ و در مملکت عدل کردن ازین موئے

باریک تر۔ و حضرتِ عثمان ابن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتند کہ یا رسول اللہ

صلی اللہ علیک وسلّم۔ علمِ دین ازین طاس روشن تر۔ وخواندنِ علم ازین عسل

شیرین تر۔ وعمل کردن بر علم ازین موے باریک تر۔ حضرت علی کرم اللہ وجہہ

عرض کردند۔ کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ مہمان ازین طاس روشن تر
وخدمتِ مہمان ازین عسل شیرین تر۔ ومہمان را راضی داشتن ازین موے باریک تر
شہد
وبعدہ حضرت رسولِ مقبول علیہ الصلوٰۃ والسلام بجانبِ حضرت فاطمۃ الزہرا
رضی اللہ تعالیٰ عنہا التفات فرمودند کہ شما ہم چیزے بگوئید۔ بلائی تمام گزارش نمودند
کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ زنان راچیا ازین طاس روشن تر۔ و
چادر بہ روئے ایشان ازین عسل شیرین تر۔ وخود را از چشم نامحرم نگاہداشتن
شہد
ازین موے باریک تر۔ وبعدازآن پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم فرمودند
کہ ماہم چیزے بگوئیم۔ کہ معرفت ازین طاس روشن تر۔ وشنیدن معرفت ازین
عسل شیرین تر۔ ونگاہداشتنِ معرفت در دل ازین موے باریک تر۔ وبعدازآن
شہد
حضرت جبریل علیہ السلام در رسید کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ من ہم چیزے
بگویم کہ راہِ خدا تعالیٰ ازین طاس روشن تر۔ ورفتن در راہِ خدا تعالیٰ ازین عسل شیرین تر
شہد

وشناختن راهِ خداتیعالی ازین موی باریک تر۔ بعد ازآن از حضرت جل وعلا وحی آمد

که یا محمد صلی اللہ علیہ وسلم بہشت ازاین طاس روشن تر۔ ونعمتِ بہشت ازین عسل شیرین تر۔ وگزشتن

بندگان بر پل صراط ازین موئے باریک تر۔ **ایعزیز** این حکایت در الٰہی نامہ

مصنفہ حضرت شیخ فریدالدین عطار رحمۃ اللہ علیہ چہ خوب نگاشتہ است

یکے ترسا مسلمان گشت پیروز ٭ بمی خوردن شد آن جاہل دگر روز

چو مادر مست دیدا و راز دردی ٭ بدو گفت ای پسر آخر چہ کردی

کہ شد آزردہ عیسےٰ زود از تو ٭ محمد صلی اللہ علیہ وسلم نا شدہ خوشنود از تو

مخنث وار رفتن رہ نکو نیست ٭ کہ ہر رعنا مزاجی مرد او نیست

بمردی رو در آن دینی کہ ہستی ٭ کہ نامردیست در دین بت پرستی

ایعزیز اگر قدرے عقل ہست ہمین قدر بس است ھُدًی وَذِکْرٰی

برای راہ نمودن وپند دادن

لِاُولِی الْاَلْبَابِ ۞ اُنْظُرْ اِلٰی مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرْ اِلٰی مَنْ قَالَ ۞ خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا کَدَرَ

خداوندانِ خرد را تفتیش کن در قول وتفتیش مکن در قائل۔ بگیر مصفا را وبگذار مکدر را

الغرض این چند کلمه که گفته شد بگوشِ ہوش بشنوی و یاد گیری و بدان عمل نمائی

بلاشائبۂ شک و آمیزشِ شبہ بمرتبۂ علیا برسی۔ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ
آنجماعۃ باشندگان بہشت اند

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۞ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
ایشان آنجا جاوید باشند۔ آگاہ باش ہر آئینہ دوستانِ خدا ہیچ ترس نیست بر ایشان و نہ ایشان

وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۞ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ
اندوہگین شوند۔ و ہر کہ ایمان آرد بخدا و کند کار شایستہ در آرد ش

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۞
بوستان ہا میرود زیر آن جویہا جاوید آن آنجا ہمیشہ

و بہ دیگران ہم امر کنی۔ و ترغیب نمائی۔ و بیاموزی ثواب بسیار یابی

إن شاء الله تعالى وحده الغفور
اگر خواہد خدائے بلند واحد بخشندہ۔

مناجات بدرگاہِ قاضی الحاجات

توآن رفیع مکانی کہ ساکنانِ فلک ⁂ بر آستانِ تو دارند میلِ دربانی

چہ احتیاج بہ پیشِ تو رازِ دل گفتن ⁂ کہ حالِ خستہ دلان را تو خوب میدانی

پ ۸ (۸) سورۃ الاعراف
پ ۱۱ (۱۱) سورۃ یونس
پ ۲۸ (۲۸) سورۃ الطلاق

قطعه

توخود دانی اے خالقِ کبریا ٭ تراگر نگویم بگویم کرا

تراہیچو من بیش ازبیشتر ٭ مراتو یکے قصہ بس مختصر

رباعی

اے آنکہ تراجود وسخا می زیبد ٭ مارا گنہ وجرم وخطا می زیبد

من باتو نگویم کہ بما نیکی کن ٭ باما ہمہ آن کن کہ ترا می زیبد

رباعی

یارب زتو آنچہ من گدا می خواہم ٭ افزون زہزار پادشا میخواہم

ہرکس زدرِ تو حاجتِ می طلبد ٭ من آمدہ ام از تو ترا میخواہم

رَبَّنَا اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ۞ رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ

خدایا راہ راست مارا بنما ۔ اے پروردگارا بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را

يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ ۞ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ اَسْتَغِيْثُ اَصْلِحْ لِيْ شَاْنِيْ

روزیکہ قایم شود حساب ۔ اے زندہ اے قایم دارندہ بواسطہ رحمتِ تو مدد می جویم ۔ درست فرما

كُلَّهٗ وَلَا تَكِلْنِيْ اِلٰى نَفْسِيْ طَرْفَةَ عَيْنٍ ۞ اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ

کل حالاتِ مرا ۔ و مگذار بر نفس من یک چشم زدن یا اللہ طلب میکنیم

حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُّحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ يُّقَرِّبُنَا اِلٰى حُبِّكَ

از تو محبت ترا و محبتِ آنکس کہ تو اور امحب میداری و محبت آن عمل کہ مارا بسوئے حبِ تو نزدیک کند

وَاجْعَلْ حُبَّكَ اَحَبَّ اِلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ اِلَى الْعَطْشَانِ ۞

و بساز محبت ترا محبوب تر نزد ما از آب سرد کہ نزد تشنگان باشد

اَللّٰھُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا وَاَکْرِمْنَا وَلَا تُھِنَّا وَاَعْطِنَا وَلَا تَحْرِمْنَا

اے خدا زیادتی دہ مارا ونقصان وکمی نفرما وبزرگی دہ مارا واہانت نفرما وعطا کن مارا ومحروم نفرما

وَاٰثِرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَیْنَا وَارْضِنَا وَارْضَ عَنَّا ؕ

ومارا برگزیدہ کن واز دیگران مارا کمتر مکن وراضی شو از ما وخوشنود شو۔

رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَکَفِّرْ عَنَّا سَیِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ؕ

اے پروردگار ما پس بیامرز گناہان مارا ودور کن از ما بدیہای مارا وبمیران مارا با نیکوکاران

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰی رُسُلِکَ وَلَا تُخْزِنَا یَوْمَ الْقِیٰمَةِ ؕ

اے پروردگار ما دیدہ مارا آنچہ وعدہ کردہ بر زبان رسولان خود ورسوا مکن مارا روز قیامت

اِنَّکَ لَا تُخْلِفُ الْمِیْعَادَ ؕ

ہر آئینہ تو خلاف وعدہ نمی کنی

(نقل) نامہ کہ عالم ظاہر وباطن زمانہ وفاضل یگانہ
مولنا وبالفضل اولانا مخدومی ومرجعی سیدی وسندی
مولوی حاجی حافظ قاری واعظ عارف باللہ سید عمر
(صاحب) الحسنی والحسینی القادری حیدرآبادی مدظلہ العالی اینکہ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ

ازحمد گفتن زبان قاصر۔ وبرائے نذر دادن جان حاضر ؎ این جانِ عاریت کہ بحافظ سپردہ دوست ٭ روزے رخش ببینم وتسلیم وے کنم۔ اگر جان قبل طلب نذر نمیدہی جبرًا وقہرًا مقبوض میشوی ؎ جان بجانان دہ وگرنہ از تو بستاند اجل ٭ خود تو منصف باش حافظ این نکو یا آن نکو ٭ خداوندا جان ملکِ تست بہ تو نذر دادن محال لیکن بدستِ قدرتِ خود قبض نمائی از فضل ونوال **رباعی** غازی بہ شہادت اندر تک وپوست ٭ غافل کہ شہیدِ عشق فاضل تر از وست ٭ در روزِ قیامت این بآن کے ماند ٭ کین کشتۂ دشمنست وآن کشتۂ دوست ٭ دور و دنا محدود نثار بر احمدِ مختار سید ابرار۔ صلی اللہ وسلم علیہ وعلی آلہ مادام اللیل والنہار کہ وَمَا اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ (نفرستادیم شمارا مگر رحمت برای عالم) درشانِ او اِنَّا اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا (بے شک فرستادیم شمارا گواہ وخوشخبری دہندہ)۔ بیانِ او **مثنوی**

در نظر بودش مقامات العباد ٭ لاجرم نامش خدا شاہد نہاد ٭ گر ہزاران مدعی سر برزند

گوش قاضی جانبِ شاہد کند ؛ جویانِ رضایش مالک و معبودِ ہستی مبارکش باعثِ

تکوین وجود ہے اوست ایجادِ جہان را واسطہ ؛ درمیانِ خلق و خالق رابطہ ؛ علتِ

غائی زامرِ کُن فکان ؛ نیست غیر از ذاتِ آن صاحب قران ؛ مثلِ جمالش در دنیا ناپدید

اَنَا اَمْلَحُ وَاَخِیْ یُوْسُفُ اَصْبَحُ ارشاد گردید ہے اَلَا لِکُلِّ حَسِیْنٍ لَوْجُہٌ اَشْبَاہٌ

ہے ہر حسینے شبیہِ خود دارد ؛

وَلَا نَظِیْرَ لِمَنْ اَھْوَاہُ اِلَّا ھُوَ ؛ ہے زنانِ مصر بہنگامِ جلوۂ یوسف

لیکن تو خود نظیرِ خود شدہ ؛

زروی بےخودی از دستِ خویش ببریدند ؛ مقرراست کہ دل پارہ پارہ میکردند

اگر جمالِ تو اے دل نواز میدیدند ؛ شاہا ما گدایان و خاکساریم تشنۂ دیداریم

برائے شربتِ وصال بیقراریم۔ ہمین یک تمنا میداریم ہے مفلسانیم آمدہ درکوئی تو

شَیْئًا لِلّٰہِ ازجمالِ روئے تو ؛ دست بکشا جانبِ زنبیلِ ما ؛ آفرین بردست

بربازوی تو ؛ اگرچہ از مدینۂ طیبہ دورم لیکن از تصورِ تو مسرورم۔ رباعی

درخواب ہمیشہ باخیالِ تو خوشم ؛ و ربیدارم بخط و خالِ تو خوشم ؛ القصہ چہ درخواب

چہ در بیداری ٭ اے مردمِ دیدہ باجمالِ توخوشم ٭ **امابعد** سیکوید فقیرالی اللہ

ورسولہ الہادی **محمد عمر الحسینی** القادری کان اللہ لہٗ کہ این کتاب را از

اول تا آخر دیدم۔ اکثر مضامینِ احادیث را ظاہر و باہر دیدم۔ از آیاتِ قرآنی نورٌ

علےٰ نور گشتہ۔ واشعار آبدار حسبِ موقع برجستہ۔ از درازیِ مُمِل و اختصارِ

مُخل مبراست۔ لفظ قلیل کثیر المعنی است۔ دلِ زنگ الود از خواندنش

پاک میگردد۔ و وقتِ مطالعہ برلب آہ و دیدہ نمناک میگردد۔ چرا ہمچنین نباشد

ہرچہ در دیگ است از کفچہ درآید۔ چونکہ مصنفِ این صاحبدل و عالمِ باعمل است

دراحیای سنتِ نبوی بی بدل است۔ نورِ حال برقال ہویدا شد۔ جمالِ باطن بظاہر پیدا شد

خداوندا ما باہم عقدِ حبِ تو بستہ ایم۔ وازطریقۂ علیہ قادریہ وابستہ ایم۔ امیدواریم کہ

روزِ قیامت ہمراہِ پیرانِ کبار محشور گردانی۔ واز دیدارِ خود در دنیا و آخرت مسرور گردانی

آمین آمین آمین۔ تحریر فی التاریخ ۱۲ ذیقعدہ ۱۳۱۳ھ روز چہارشنبہ مقام قرطبیۂ کامران جزیرۂ عز

يَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ؕ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ

می پرسند ترا از ماه های یعنی شهر ها بگو اینها میعاد اند برائے مردمان و برائے حج همه ستائش مر خدائے را

خَلَقَ الْاِنْسَانَ فِیْ اَحْسَنِ تَقْوِیْمٍ ؕ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهٖ خَصَّهٗ بِالْخُلُقِ الْعَظِیْمِ

که انسان را بخوبترین صورت پیدا کرد۔ رحمت کامله و سلام بر رسول او که با خلاق بزرگ مختص است

ایعزیز جدولِ عجیب و غریب قاعده دریافتن غرهٔ قمری هر ماه تا سنه ١٣٣٥ هجری آنکه جمع نمائی اعداد ماه و سنه مطلوب۔ معائنه کنی تحتِ روز ہا مندرجه اش۔ بر اعدادِ مجتمع روزیکه مرقوم است همان روز غرهٔ ماهِ مطلوب باشد۔ مثلاً اگر غرهٔ محرم سنه ١٣٢٢ دریافت نمایند پس جمع کنند هر دو هندسه ہا زیرِ محرم و سنه ١٣٢٢ ٦ و ٦ حاصلِ جمع ١٢ میشود۔ بر هندسه ١٢ پنجشنبه که نگاشته است همان روز غرهٔ محرم سنه ١٣٢٢ هجری است و بس قس علی ہذا۔ فَاللّٰهُ اَعْلَمُ

خدا دانا تر است

١٣١٠	١٣١١	١٣١٢	١٣١٣	١٣١٤	١٣١٥	١٣١٦	١٣١٧	١٣١٨	١٣١٩	١٣٢٠	١٣٢١	١٣٢٢
٤	٢	٦	٤	١	٥	٣	٧	٤	٢	٦	٤	١
١٣٢٣	١٣٢٤	١٣٢٥	١٣٢٦	١٣٢٧	١٣٢٨	١٣٢٩	١٣٣٠	١٣٣١	١٣٣٢	١٣٣٣	١٣٣٤	١٣٣٥
٥	٣	٧	٤	٢	٦	٤	١	٥	٣	٧	٤	٢
محرم	صفر	ربیع الاول	ربیع الثانی	جمادی الاول	جمادی الثانی	رجب	شعبان	رمضان	شوال	ذیقعده	ذیحجه	مکرر
٦	١	٢	٤	٥	٧	١	٣	٤	٦	٧	٢	٥
یکشنبه	دوشنبه	دوشنبه	سه شنبه	سه شنبه	چهارشنبه	چهارشنبه	پنجشنبه	پنجشنبه	جمعه	جمعه	شنبه	شنبه
٨	٢	٩	٣	١٠	٤	١١	٥	١٢	٦	١٣	٧	١٤

ماهِ محرم زر ببین ماند صفر بین آئینه ؛ اول ربیع آب روان آخر غنم اے مه نگر

اول جمادی نقره بین پیره ببین در آخرین ؛ ماهِ رجب مصحف ببین شعبان گیاهِ سبز تر

شمشیر در رمضان نگر شوال جامه سبز بین ؛ ذیقعده بینی کودکے ذیحجه دختر خوب تر

تختۂ دریافت فاصلۂ درمیانی اضلاعِ ممالکِ محروسۂ سرکارِ عالی بخطِ مستقیم بشمارِ میل مرتبۂ مولف بزمانہ عملداری پنجہ خانجات سرکارِ عالی۔

		١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠	١١	١٢	١٣	١٤	١٥	١٦	١٧	
١	بلدۂ فرخندہ بنیاد حیدرآباد	بلدہ																	
٢	بلدۂ خجستہ بنیاد اورنگ آباد	٢٦٧	اورنگ آباد																صوبۂ اورنگ آباد
٣	ضلع بیڑ	٣١٩	٦٣	بیڑ															
٤	ضلع ناندیڑ	١٥٠	١٣٢	١٠٨	ناندیڑ														
٥	ضلع پربھنی	١٤٤	١٠٥	٤٣	٣٣	پربھنی													
٦	ضلع گلبرگہ	١١١	٢١٠	١٣٨	١٣٣	١٣٨	گلبرگہ												صوبۂ گلبرگہ
٧	ضلع رایچور دوآبہ	١١١	٢٩٤	٢٢٥	٢١٠	٢٢٥	٨٤	رایچور											
٨	ضلع لنگسگور	١٥٩	٢٨٣	٢١٠	٢٣١	٢٢٥	٨٦	٥٤	[illegible]										
٩	ضلع نلدرگ مقام کچہری دہاراسیون	١٤٣	١٣٢	٦٠	١١١	٩٠	٨١	١٦٦	١٥٠	[illegible]									
١٠	ضلع ورنگل	٨٦	٣١٥	٢٤٦	١٢٨	٢٠٨	١٩٣	١٩٨	٢٤٦	٢٢٠	ورنگل								صوبۂ ورنگل
١١	ضلع نلگنڈہ	٦٠	٣٣٣	٢٤٦	١٩٨	٢٣١	١٦٥	١٣٣	١٩٨	٢٣١	٤٣	نلگنڈہ							
١٢	ضلع محبوب نگر	٥٣	٢٨١	٢١٩	١٦٦	١٩٨	٩٠	٥٤	١٠٨	١٦٥	١٣٩	٩٠	محبوب نگر						
١٣	بلدہ محمد آباد بیدر	٦٥	٢٠٣	١٣٣	٨٦	١٠٨	٩٣	١٣٣	١٢٥	١٠٣	١٣٨	١٣٢	٩٠	بیدر					صوبۂ بیدر
١٤	ضلع میدک مقام کچہری سنگاریڈی	٣٣	٢٢٤	١٨٣	١١٤	١٢٤	٨٦	١١١	١٢٩	١٢١	١٠٥	٩٠	٤٣	٣٣	[illegible]				
١٥	ضلع الگندل مقام کچہری کریمنگر	٨٠	٢٤٠	٢٣٣	١٣٠	١٢٩	١٦٣	٢٠١	٢٣٠	٢١٩	٣٣	٩٦	١٤٣	١١٣	٩٣	[illegible]			
١٦	ضلع اندور	٩٦	٢٠٣	١٤٣	٩٣	١٠٣	١١٣	١٨٣	٢١٠	١٣٣	١٠٨	١٣٨	١٣٨	٩٦	٦٥	٤٣	اندور		
١٧	عادل آباد عملداری	١٦٥	٢١٠	١٩٣	٨٦	١٣٠	٢٠٣	٢٤١	٢٨٥	١٩٥	١٣٨	١٩٥	٢١٠	١٣١	١٢٦	٩٦	٦٥	عادل آباد	

سنہ ٥

من نوشتم آنچہ دیدم در کتاب عاقبت واللہ اعلم بالصواب

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِقَارِيْهِ وَلِكَاتِبِهٖ

خداوندا مؤلف وقاری وکاتب این را

وَارْحَمْهُمْ وَاجْعَلْهُمْ مِنَ الْمَحْشُوْرِيْنَ فِيْ زُمْرَةِ النَّبِيِّيْنَ

مغفرت فرما و برایشان رحم کن وایشان را بروز قیامت از فضل خود بزمرهٔ پیغمبران

وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصّٰلِحِيْنَ وَالْمُقَرَّبِيْنَ ۰

وصدیقان وشهداء وصالحین ومقربین محشور فرما

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ بِفَضْلِكَ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيْمُ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ

اے مهربان در دنیا وبخشنده در آخرت این دعا را قبول فرما

يَا رَبَّ الْعَالَمِيْنَ

اے پروردگار عالم

هر که بیند وعا طمع دارم زانکه من بندهٔ گنهگارم

تمام شد کار من نظام شد

التماس

این مختصر مجموعہ محض بغرض نفع رسانی عام مطبوع وشائع نمودہ از قید رجسٹری مستثنیٰ و آزاد کردم بمقتضائے خاطرم آن نیست کہ از بیع وشراء متمتع شوم۔ بدانستِ ناقص بلحاظِ تعداد مردم شماری صدہا بلکہ نوبتِ تقسیم ہزارہا می رسد کہ خارج از امکانِ خود یافتم و نہ چندان استطاعتی است کہ بالذات بہ تقسیم عوام بپردازم پس چند صد نسخہ طبع نمودہ بے غرض منافعہ بر قیمتِ اصل کاغذ و اُجرتِ طبع بغرض تقسیم فراہم داشتہ ام۔ آنانکہ در خریدش مستعد ہستند بترسیل روپیہ نقد فی نسخہ (عمص) از بندۂ ضعیف طلب فرمودہ مطالعہ نمایند و مولف را بدعائے خیر فراموش نسازند و بس

تحریر فی التاریخ ۲۷ رجب المرجب ۱۳۱۹ھ ہجری نبوی صلے اللہ علیہ و آلہ و صحابہ وسلم

راقم

منیجر دار الطبع سرکارِ عالی و منتظمِ مسجد حاجی کمال محلہ راجہ راؤ رنبہ بہادر

